

Хмельницький національний університет
Навчальний центр заочно-дистанційної освіти
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Калінчука Олексія Андрійовича
Прізвище, ім'я, по батькові студента(ки)

на здобуття ступеня вищої освіти бакалавра

Проблемна заборгованість банків України у період фінансової нестабільності
на прикладі АБ «Укргазбанк»
назва теми

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма Фінанси, банківська справа та страхування
Назва

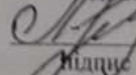
КРФБС 013382.01.01.00

Виконав: студент V курсу, групи ФБСзд-19-1

підпис

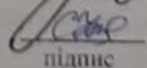
Олексій КАЛІНЧУК
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник: канд. екон. наук, доцент

підпис

Катерина ЛАРІОНОВА
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Нормоконтролер: К.В.Н., ст. викладач
посада

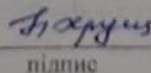

підпис

Yvanna СИДОРЧУК
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:

Зав. кафедри ФБСС

д-р. екон. наук., професор

підпис

Ніла ХРУЦ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

14 06 2024 р.

Хмельницький 2024

Зміст

	С.
Вступ	5
1 Теоретико-методичні засади проблемної кредитної заборгованості банку	8
1.1 Економічна сутність та причини виникнення проблемних кредитів банку	8
1.2 Основні методи зниження рівня проблемних кредитів	16
2 Аналітико-практичні аспекти проблемної кредитної заборгованості банків України	23
2.1 Аналіз проблемної кредитної заборгованості банківської системи України та оцінка фінансово-господарської діяльності АТ «Укргазбанк» за 2021-2023 роки	23
2.2 Аналіз кредитного портфеля та напрями зниження проблемної кредитної заборгованості АТ «Укргазбанк»	35
Висновки	47
Список використаних джерел	52
Додатки	57

Вступ

Політична та економічна нестабільність в Україні, як наслідок воєнної агресії в країні, негативно позначається на фінансовому ринку та всіх секторах національної економіки. Криза на банківському ринку проявляється, насамперед, через погіршення основних показників діяльності банківських установ, зростання частки проблемних кредитів у кредитному портфелі, резервів банку, погіршення ліквідності банківських установ.

На початковому етапі війни, однією із найпоширеніших проблем, з якою зіштовхнулись, в тій чи іншій мірі, всі вітчизняні банківські установи, було збільшення обсягів проблемної заборгованості. Основними причинами, що призвели до виникнення такої проблеми стали: зростання темпів інфляції, зниження платоспроможності позичальників внаслідок погіршення економічної ситуації в країні, міграція населення з окупованих територій, знецінення стійкості національної валюти, втрата заставного майна у результаті військових дій, зростання рівня безробіття. Збільшення обсягів проблемної заборгованості у банківській системі може мати серйозні наслідки для фінансової стійкості та результатів діяльності вітчизняних банківських установ, а саме: призвести до зменшення обсягів кредитування реального сектору економіки, що негативно вплине на розвиток економіки в цілому, негативно вплинути на фінансові результати банків та призвести до зниження рівня їх платоспроможності, що в свою чергу ускладнює їх можливість виконання фінансових зобов'язань та негативно впливає на їх стабільність. У сучасному фінансовому середовищі, для вітчизняних банків стає пріоритетним завданням зменшення проблемної заборгованості, що призведе до покращення якості кредитного портфеля та зниження кредитного ризику.

Дослідження зазначеної теми знайшло відображення в наукових працях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Зокрема, питаннями проблемної кредитної заборгованості банківських установ займалися такі вчені, як: Барановський О., Геєць В., Дзюблюк О., Мороз А., Примостка Л., Кейд Е., Сінкі Д.. Фундаментальні основи подальшого розвитку ризикології та ризик-

менеджменту були викладені в роботах Буряка В., Васильєвої Т., Лаврушина О., Леонова С., Р. Набока, Г. Марковіц. Оскільки в економічній літературі способам роботи з проблемними кредитами, механізмам, критеріям її виявлення та моніторингу приділяється незначна увага, відсутня методологія, яка описує дії кредитної установи, позичальника та третіх осіб, спрямовані на підвищення якості проблемної заборгованості та подальше її повернення, то питання проблемної кредитної заборгованості банків України під час війни залишається актуальною темою і потребує подальших досліджень. Невирішеними залишаються питання формування єдиної термінології, вдосконалення підходів до розробки системи зниження проблемних кредитів та зменшення кредитного ризику банку.

Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних підходів щодо сутності проблемної заборгованості банків та аналізу якості кредитної діяльності вітчизняних банків в умовах фінансової невизначеності.

Для досягнення мети кваліфікаційної роботи було поставлено й вирішено такі завдання:

- дослідити економічну сутність поняття «проблемні кредити» та «непрацюючі кредити»;
- визначити основні причини та наслідки появи проблемних кредитів для банків;
- дослідити та систематизувати основні методи регулювання проблемними кредитами банку;
- проаналізувати якість кредитного портфеля вітчизняних банківських установ та визначити рівень проблемної заборгованості;
- проаналізувати фінансово-господарську діяльність АТ «Укргазбанк» та якість його кредитного портфеля за 2021-2023 роки;
- розробити напрями зниження проблемної кредитної заборгованості клієнтів АТ «Укргазбанк».

Об'єктом дослідження є процес регулювання та зниження проблемної кредитною заборгованістю банків.

Предметом дослідження є теоретико-методичні основи та практичні рекомендації щодо зниження частки проблемних кредитів у кредитному портфелі банку в умовах фінансової нестабільності.

При написанні кваліфікаційної роботи використовувались різні методи дослідження, зокрема: теоретичного узагальнення та синтезу – при дослідженні економічної сутності поняття «проблемні кредити» та «непрацюючі кредити»; системний та ситуаційний підходи – при з'ясуванні факторів впливу на рівень проблемних кредитів в кредитному портфелі банку; кількісний аналіз – для оцінки фінансово-економічних показників банку та формування кредитного портфеля банку, з метою розробки напрями зниження проблемної кредитної заборгованості клієнтів.

Інформаційною базою дослідження є законодавчо-нормативні акти, що регулюють банківську діяльність в Україні, статистичні дані та матеріали Національного Банку України, фінансова звітність АБ «Укргазбанк», наукові праці вітчизняних та зарубіжних економістів, електронні ресурси Інтернету з питань банківської системи України..

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 56 сторінках, що охоплюють 12 таблиць, 2 рисунків, 5 додатків. Список використаних джерел налічує 40 позицій.

1 Теоретико-методичні засади проблемної кредитної заборгованості банку

1.1 Економічна сутність та причини виникнення проблемних кредитів банку

Важливою складовою розвитку банківської системи в цілому, а також окремих банків, є формування якісного кредитного портфеля. Недосконалий ризик-менеджмент кредитних операцій, що призводить до зростання рівня кредитної заборгованості, негативно впливає на ліквідність і фінансову стійкість банку. Це підкреслює важливість аналізу проблемної кредитної заборгованості та її класифікації, а також розуміння сутності проблемного кредиту. Вирішення цих завдань є актуальним для забезпечення фінансового стану, конкурентоспроможності та довіри не лише до окремих банків, але й до всієї банківської системи країни.

Великі обсяги проблемних кредитів зумовлені значною часткою реструктуризованих кредитів, серед яких значна частина може не бути повернена, оскільки більше половини підприємств в Україні є збитковими і мають дефіцит обігового капіталу. Багато банків і позичальників ризикують потрапити в ризикову спіраль: зростання простроченої заборгованості – збільшення резервів за проблемними кредитами – зменшення кредитних ресурсів – скорочення обсягів кредитування – дефіцит обігового капіталу – зростання простроченої заборгованості та неповернення виданих кредитів [9].

Проаналізувавши економічну літературу, яка досліджує сутність проблемного кредиту, можна дійти висновку, що серед науковців немає єдиної точки зору щодо цього поняття. Деякі з них ототожнюють проблемний кредит із простроченою заборгованістю, тоді як інші акцентують увагу на низькій ймовірності погашення кредиту з різних причин. Визначення поняття «проблемний кредит», що наведені в різних наукових джерелах, представлені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 - Сучасні підходи до визначення поняття «проблемний кредит»

Автор	Зміст визначення
1	2
Міжнародний валютний фонд (МВФ) [38]	«проблемний кредит як зобов'язання, повне погашення якого сумнівне внаслідок неадекватного фінансового стану позичальника чи забезпечення за цим зобов'язанням, а також спостерігається прострочення сплати основного боргу й/або відсотків за ним більше 90 днів»
Базельський комітет з банківського нагляду [39]	«проблемний кредит як кредитний продукт, за яким існують істотні порушення строків виконання зобов'язань перед банком, істотне погіршення фінансового стану боржника, погіршення якості забезпечення»
Олійник А.В. [30, с. 302]	«Проблемним кредитом слід розуміти кредит, за яким виплата основної суми боргу та відсотків прострочені на 90 або більше днів через погіршення фінансового стану позичальника, суттєве зниження якості чи втрату забезпечення за кредитом та інших причин, які створюють потенційну загрозу часткової або повної втрати активів банку, що в майбутньому може призвести до збитків, втрати капіталу та платоспроможності банку».
Яременко О.Р., Лисенко Е.Ю. [37, с.1081]	«проблемний кредит – це кредит, за яким своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилася вартість забезпечення, відбулося значне погіршення фінансового стану боржника, існує потенційна загроза часткової або повної втрати для банку його коштів за кредитними зобов'язаннями боржника, і який може призвести в майбутньому до економічних збитків банку».
Миколишин М.М. [26, с.466]	«проблемний кредит – це кредитний продукт, в якому позичальником порушено одну чи декілька умов кредитного договору, а також є підстави вважати, що з високою ймовірністю через певний час цей кредитний продукт втратить свою якість, що вимагає вжиття комплексу заходів організаційного та адміністративно-правового характеру щодо повернення його бажаної якості з метою усунення можливих економічних збитків банку»
Огородник В. В [31]	«проблемний кредит – це кредит, за яким банк вбачає небезпеку своєчасного і повного його погашення внаслідок дії різноманітних чинників (економічних, юридичних, соціальних тощо)»
Макаренко Ю. П. [25]	«проблемна заборгованість за кредитами – це сукупність простроченої заборгованості, а також частини строкової та реструктурованої заборгованості, за якими встановлено ознаки проблемності повернення, пов'язані з недостатністю або відсутністю забезпечення за кредитом, наявністю ознак фінансових проблем у позичальника або наявністю негативної інформації про його здатність виконати свої зобов'язання»

Джерело: систематизовано автором

Отже, проаналізувавши визначення «проблемного кредиту» вітчизняних і зарубіжних авторів, можна зробити висновок, що «проблемний кредит – кредит

за яким виплата тіла кредиту та відсотків була істотно прострочена, а також такі кредити, за якими існує загроза порушення графіку погашення через погіршення фінансового стану позичальника, зменшення якості забезпечення (його втрату) чи ряду інших причин, що в результаті може призвести до погіршення показників діяльності банку, зокрема до погіршення ліквідності, платоспроможності та, навіть, банкрутства. В даному визначенні узагальнюються ознаки проблемності кредиту та, на відміну від інших, розгорнуто вказуються наслідки, до яких може призвести наявність проблемних кредитів в банківському портфелі» [20].

«Слід зазначити, що кожна країна аналізує рівень проблемної заборгованості на основі власних стандартів, невід'ємною частиною яких є визначення поняття проблемного кредиту. Однак, для правильного аналізу якості кредитного портфеля, важливо також враховувати думку експертів спеціальних агентств щодо сутності даного поняття. Наприклад, Міжнародний валютний фонд (МВФ) визначає «проблемний кредит як зобов'язання, повне погашення якого сумнівне внаслідок неадекватного фінансового стану позичальника чи забезпечення за цим зобов'язанням, а також спостерігається прострочення сплати основного боргу й/або відсотків за ним більше 90 днів» [38]. Базельський комітет з банківського нагляду трактує «проблемний кредит як кредитний продукт, за яким існують істотні порушення строків виконання зобов'язань перед банком, істотне погіршення фінансового стану боржника, погіршення якості забезпечення» [39]. Як бачимо, визначення Міжнародного валютного фонду та Базельського комітету практично ідентичні й враховують такі ознаки: погіршення фінансового стану позичальника, прострочення погашення кредиту та якість забезпечення. Водночас визначення МВФ є більш конкретним, оскільки «в ньому вказується термін прострочення (більше 90 днів – період, коли кредит автоматично стає проблемним). У той же час, такі словосполучення у визначенні Базельського комітету як «істотні порушення строків», «істотне погіршення фінансового стану», «погіршення якості забезпечення» можна трактувати по-різному» [19].

З 30 червня 2016 року у зв'язку із набуттям чинності Постанови № 351

запроваджено зміни до поняття «проблемних кредитів» банків України. А саме, запроваджено поняття «непрацюючі кредити», що є максимально близьким до загальноприйнятого у закордоній практиці поняття «non-performing exposures / loans» (NPE/NPL).

Відповідно даного положення «непрацюючий актив / кредит – актив, за яким прострочення погашення боргу перевищує 90 днів (30 днів для банків-боржників), або за яким контрагент неспроможний забезпечити виконання зобов'язань без стягнення забезпечення» [3].

Такий підхід Національного банку України передбачає ідентичність понять «дефолтний» та «непрацюючий» актив. Тобто, повна гармонізація зі стандартами Європейського союзу (де категорія непрацюючий актив/кредит ширша) відбудеться після переходу на стандарти звітності IFRS 9, проте не матиме помітного впливу на статистику непрацюючих кредитів.

Необхідно зазначити, що загалом виділяють два основних типи проблемної заборгованості банківських установ [17]:

– реальна заборгованість, проблеми з поверненням якої вже наявні у банку. Вона являє собою суму простроченої кредитної заборгованості, відображену в бухгалтерському обліку на відповідних рахунках;

– потенційна заборгованість, термін погашення за якої ще не настав, але під час кредитного моніторингу було виявлено ознаки можливих проблем. Для корпоративних позичальників такими ознаками можуть бути: порушення періодичності надання звітних даних про свою діяльність; відхилення показників фінансової діяльності від запланованих; зниження обсягів виручки; збільшення простроченої кредиторської заборгованості, зокрема з податків; відсутність зростання або зниження надходжень коштів на рахунки клієнта. Як для корпоративних, так і для фізичних осіб, ознаками проблемності можуть бути: прохання про перегляд умов кредитування або пролонгацію виплати відсотків за кредитом, відхилення в системі обліку та контролю клієнта, зміна складу або предмета застави або гаранта по кредиту без вагомих обґрунтувань.

Основні ознаки, які свідчать про можливість виникнення проблемних кредитів, представлені на рисунку 1.1.

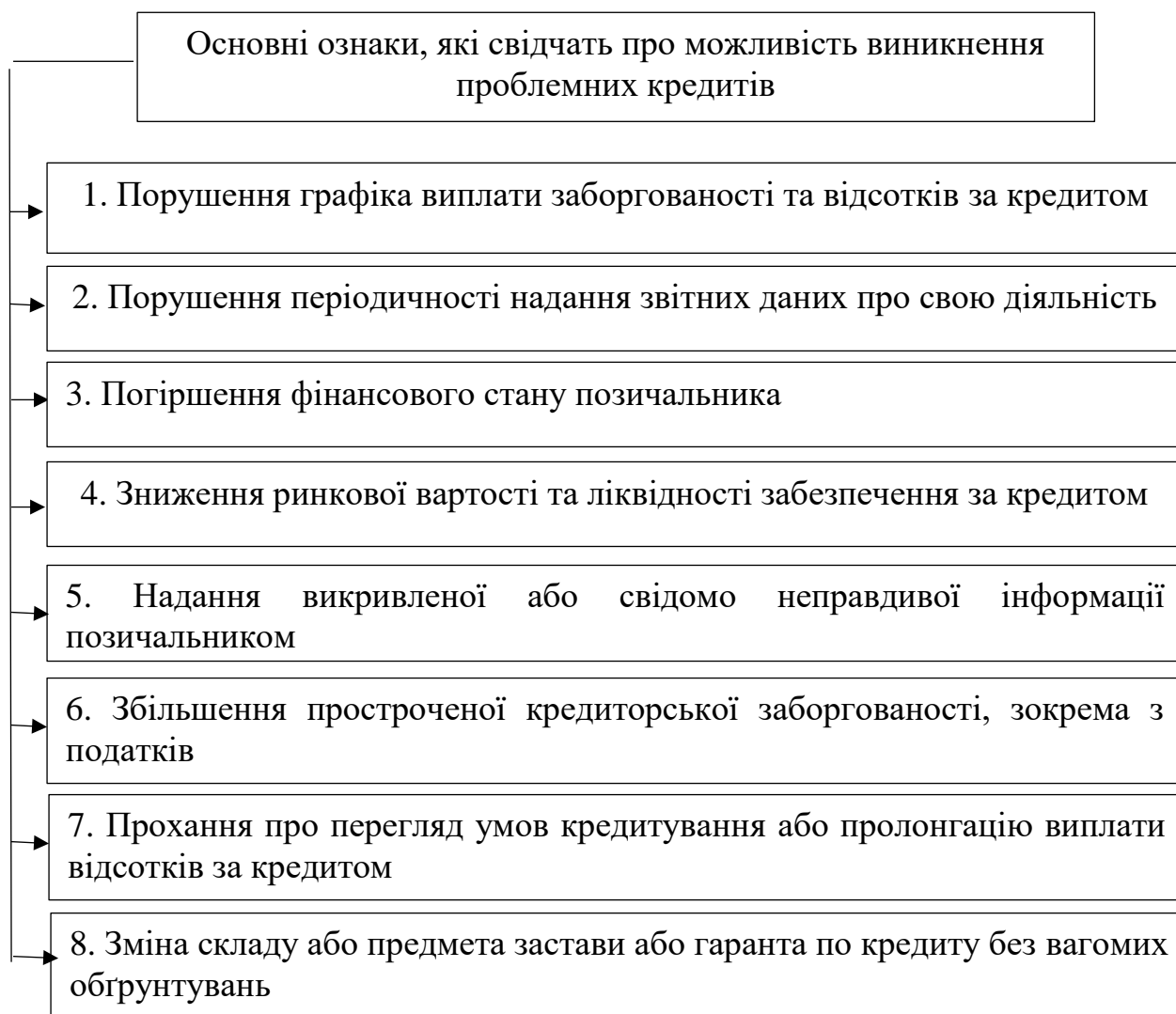

Рисунок 1.1 – Основні ознаки, які свідчать про можливість виникнення проблемних кредитів

Також необхідно відмітити, що до оновлених проблемних кредитів належать такі кредити, до яких уже були застосовані банківською установою інструменти впливу та проведено переоформлення кредитних договорів:

– пролонговані кредити: кредити, термін погашення яких продовжено через затримку надходжень коштів, за рахунок яких позичальник здійснює платежі;

– реструктуризовані кредити: кредити, умови повернення яких змінено, надаючи позичальнику тимчасові пільгові умови погашення кредиту;

– рефінансовані кредити: погашення раніше взятих кредитних зобов'язань за допомогою оформлення нового кредиту [37].

Безсумнівно, банк повинен розробити комплекс заходів для кожної категорії проблемних кредитів, створити алгоритми взаємодії підрозділів при виникненні певних сигналів та передбачити варіанти дій залежно від ефективності заходів врегулювання.

Основні причини виникнення проблемних боргів у вітчизняних банківських установ на сучасному етапі розвитку економіки існують у трьох площинах: макроекономічні причини; причини, що залежать від діяльності банківських установ; причини, що залежать від позичальника [9].

Важливість впливу макроекономічних причин на виникнення проблемної заборгованості важко переоцінити. До таких причин належать загальна економічна ситуація в країні, нестабільність національної валюти, рівень політичної стабільності та недосконалість законодавчої бази. Макроекономічні фактори перебувають поза контролем як кредиторів, так і позичальників. Тому під час кредитного процесу всі сторони повинні усвідомлювати, що вплив цих факторів є неминучим і його потрібно враховувати при прийнятті рішень.

Наступною великою групою причин, що спричиняють високий рівень проблемної кредитної заборгованості у вітчизняних банках, є фактори, пов'язані з діяльністю самих банківських установ та їхніх позичальників. Ці причини мають суб'єктивний характер. Розглянемо цю групу причин більш детально.

Окремою групою причин, що сприяли зростанню обсягу проблемної заборгованості у вітчизняних банках, є помилки та прорахунки самих банківських установ, зумовлені недостатнім досвідом у веденні банківського бізнесу. Відсутність належного досвіду в кредитній діяльності, різниця у рівні відсоткових ставок, непрозорі для позичальника схеми формування ціни кредиту та значні витрати, пов'язані з оформленням кредиту (такі як одноразові комісії, оплата нотаріусів, страхування тощо), не стали перешкодою для отримання кредитів. Однією з причин виникнення проблемної заборгованості стала також фінансова безграмотність позичальників.

Незрілість системи аналізу фінансового стану позичальника та його кредитоспроможності призводить до того, що банк не має належного розуміння важливих аспектів, необхідних для видачі кредиту. До таких аспектів належать

стан бізнесу позичальника, ризики, характерні для галузі, в якій він працює, та перспективи розвитку цієї галузі. Недосконалі скорингові моделі, рейтингові системи позичальників, карти ризиків та інші методи оцінки кредитоспроможності іноді не дозволяють адекватно визначити реальний фінансовий стан позичальника та його динаміку з часом.

Існують також випадки некомпетентності або недбальства співробітників банківської установи, які призводять до помилок у процесі здійснення кредитних операцій. Усі перелічені фактори можуть призвести до погіршення якості кредитного портфеля. Ще однією причиною високого рівня проблемної заборгованості у вітчизняних банках є недостатній рівень організації роботи із заставним майном. Під час активного кредитування та високої конкуренції між банками недостатньо уваги приділялося якості та достатності застави. Відсутність або недосконалість внутрішніх положень щодо роботи із заставним майном, а також методології акредитації експертів оцінювачів призводила до недостовірної оцінки предметів застави, що підвищувало ризик неповернення кредиту [10].

Ефективна організація етапу контролю та моніторингу за виконанням позичальниками їхніх зобов'язань з погашення кредиту, а також детальний аналіз поточного стану якості кредитного портфеля, можуть значно знизити кредитні ризики. Використання електронного зберігання та систематизації інформації за кредитними договорами дозволить більш точно відстежувати всі аспекти кредитних операцій, що, своєю чергою, допоможе ідентифікувати та усувати причини виникнення проблемних кредитів на ранніх етапах.

Наступною групою чинників виникнення проблемних кредитів на сучасному етапі розвитку фінансового ринку є ставлення позичальників до необхідності погашення взятих на себе зобов'язань. Менталітет вітчизняних позичальників в умовах складної економічної ситуації в країні також призводить до високого рівня кримінальних та некримінальних шахрайств. Визначивши та проаналізувавши причини виникнення проблемної кредитної заборгованості, пропонуємо структурувати їх та подати у вигляді таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Причини виникнення проблемної кредитної заборгованості

Причини	Основна характеристика причин, що призводять до виникнення проблемних кредитів
Зовнішні причини	
Зовнішні причини, першоджерелом яких є макроекономічна нестабільність	<ul style="list-style-type: none"> – погіршення стану ринкової кон'юнктури; – наявність дисбалансів у фінансовій системі; – девальвація національної грошової одиниці; – соціальні катаклізми та підвищення рівня безробіття; – міграція населення; – підвищення цін на енергоресурси; – підвищення рівня інфляції.
Зовнішні причини, першоджерелом яких є нестабільність банківської систем	<ul style="list-style-type: none"> – неефективна політика центрального банку щодо підтримки банківської системи в умовах загострення кризових явищ; – значний процент наданих кредитів у іноземній валюті, в умовах девальвації національної грошової одиниці; – недобросовісна конкуренція у сфері надання кредитів; – висока ціна кредитів; – недотримання банками лімітів концентрації боргів; – кредитування пов'язаних осіб.
Внутрішні причини	
Внутрішньобанківські причини, на рівні банківської установи	<ul style="list-style-type: none"> – допуск помилок під час укладання договору кредитування; – низька якість здійснення оцінки кредитоспроможності позичальника банківською установою; – відсутність або недостатність ефективності моніторингу стану фінансів позичальника; – неефективний контроль дотримання термінів виплат за кредитами; <ul style="list-style-type: none"> – низький рівень організації роботи із заставним майном
Внутрішньобанківські причини, на рівні позичальника	<ul style="list-style-type: none"> – кримінальне шахрайство; – некримінальне шахрайство

Джерело: систематизовано на основі [9; 13; 28; 37]

Усі зазначені групи причин однаково гостро впливають на рівень проблемної заборгованості. Проте, якщо до впливу об'єктивних макроекономічних причин, таких як загальна економічна ситуація в країні, нестабільність національної валюти, рівень політичної стабільності та недосконалість законодавчої бази, потрібно адаптуватися і приймати їх як даність, то причини, пов'язані з діяльністю банківських установ і позичальників, мають суб'єктивний характер. На ці суб'єктивні причини можна і потрібно впливати, щоб підвищити ефективність роботи банківської системи, мінімізувати кредитні ризики та зменшити рівень проблемної кредитної заборгованості.

1.2 Основні методи зниження рівня проблемних кредитів

До основних внутрішніх методів в роботі банківської установи з проблемними кредитами відносяться (таблиця А.1, додаток А):

- метод реабілітації – розроблення спільного з позичальником плану заходів щодо повернення кредитних коштів;

- метод ліквідації – повернення кредитних коштів шляхом проведення процедури банкрутства й продажу активів позичальника.

Процес реабілітації проблемної заборгованості складається з таких етапів: перший етап – виявлення причини виникнення проблемної заборгованості; другий етап – зустріч представника кредитного відділу банку з позичальником та розробка плану дій з погашення проблемної заборгованості; третій етап – реструктуризація проблемної заборгованості; чотвертий етап – контроль за погашенням реструктуризованої заборгованості банку.

Згідно постанови Правління Національного банку України № 351 від 30.06.2016 – «реструктуризація – це зміна істотних умов за попереднім договором з метою пом'якшення вимог до боржника у зв'язку з фінансовими труднощами боржника та необхідністю створення сприятливих умов для виконання ним зобов'язань за активом (зокрема: зміна процентної ставки; часткове прощення боргу; зміна графіка погашення боргу (строків і сум погашення основного боргу, сплати процентів/комісій); зміна розміру комісії) шляхом укладання додаткової угоди з боржником [3]. НБУ дає можливість кожному банку самостійно обирає метод боротьби з проблемними кредитами, в той же час метод реструктуризації є менш радикальним і враховує інтереси як позичальника, що опинився у скрутному фінансовому становищі, так і банківської установи. Перевагою методу реабілітації для банківської установи є постійне планомірне надходження коштів на рахунки банку. Також, реструктуризувавши проблемний кредит, банківська установа надає позичальнику можливість покращити свою платоспроможність.

До недоліків методів реструктуризації належать кілька важливих аспектів. По-перше, існує висока ймовірність того, що навіть після проведення

реструктуризації кредит залишиться проблемним. По-друге, реструктуризація може призвести до втрати ліквідності банку, що ускладнює його здатність оперативно виконувати свої фінансові зобов'язання. По-третє, значна частина фінансових ресурсів банку може бути відволікана від основної діяльності та направлена на формування резервів для покриття ризиків, пов'язаних із кредитними операціями, що знижує ефективність роботи банківської установи.

Позитивною стороною методів реструктуризації для позичальника є те, що його не позивають до суду, і він не втрачає заставне майно. Тому, найкращим варіантом для позичальника, який опинився у складному фінансовому становищі, є не чекати прострочення платежу по кредиту, а заздалегідь звернутися до працівників банківської установи з проханням про реструктуризацію кредиту. Варто оформити письмову заяву, в якій вказати причини, через які позичальник не може в повному обсязі та своєчасно погашати заборгованість по кредиту. Важливо розуміти, що реструктуризація кредиту є правом банку, а не його обов'язком, тому банк не завжди йде на зустріч клієнту. Якщо кредитний комітет банку погоджується на реструктуризацію кредиту, то позичальник зі свого боку повинен бути готовим на певні поступки, оскільки реструктуризація є компромісом для обох сторін [17]. Реструктуризація проблемної заборгованості зазвичай передбачає зміну умов кредитування або терміну таким чином, щоб позичальник, який опинився у складному фінансовому становищі, міг продовжувати погашати кредит відповідно вимог кредитного договору.

Якщо використання методів реструктуризації не дає очікуваних результатів, банк змушений вдаватися до методів ліквідації проблемного кредиту. Ці методи є останньою можливістю повернути наданий кредит, покращити структуру балансу та підвищити ліквідність.

До методів реструктуризації проблемних кредитів банківської установи відносяться: надання банком кредитних канікул позичальнику, пролонгація кредиту, рефінансування, зниження відсоткової ставки, повне або часткове скасування фінансових санкцій, , капіталізація відсотків, зміна схеми погашення кредиту з класичної на ануїтетну або навпаки.

Пролонгація кредиту – це подовження терміну дії кредитного договору у

випадку виникнення фінансових проблем у позичальника. Цей підхід має позитивний аспект для позичальника, оскільки зменшується сума щомісячного платежу. Однак варто враховувати, що зниження щомісячного фінансового навантаження призведе до подорожчання кредиту. Це означає, що загальна сума переплати за весь період кредитного договору зросте.

Надання кредитних канікул позичальнику передбачає тимчасове зменшення кредитного навантаження. У вітчизняній практиці це зазвичай означає, що протягом певного періоду позичальник сплачує лише відсотки по кредиту, а основну суму боргу (тіло кредиту) не сплачує. Цей метод реструктуризації є популярним і ефективним у сучасних умовах. Кредитні канікули можна оформити на будь-якому етапі виплати кредитних коштів. Тривалість кредитних канікул варіюється залежно від політики банківської установи і може тривати від кількох місяців до року.

Також розглянемо метод управління проблемними кредитами банку, відомий як рефінансування. Це один з популярних методів вирішення проблем з боргами. У широкому розумінні, поняття «рефінансування» включає не лише управління проблемними кредитами, а також кредитування банківських установ центральним банком країни, міжбанківські кредити та облігаційні позики. Однак у контексті нашого дослідження ми розглядаємо рефінансування лише як метод вирішення проблем з боргами.

Під рефінансуванням проблемних кредитів ми розуміємо процес погашення кредитного зобов'язання шляхом отримання іншого кредиту. Це може включати переведення боргу на іншого позичальника (рефінансування через третю особу), міжбанківське кредитування або конверсію. Проте переведення боргу на іншого позичальника є складною процедурою, і не всі банки мають таку можливість. Згідно з Цивільним Кодексом України (ст. 520), «боржник може бути замінений іншою особою (переведення боргу) лише за згодою кредитора, якщо інше не передбачено законом» [1].

Рефінансування через третю особу фактично означає, що заставне майно проблемного позичальника викупується третьою стороною, при цьому новий кредит оформляється на цю третю особу.

Ще одним методом рефінансування проблемної заборгованості є

міжбанківське кредитування, що полягає в отриманні нового кредиту в іншому банку для погашення проблемного кредиту. Цей підхід може виявитися привабливим для позичальника, що опинився у фінансових труднощах, через більш вигідні умови кредитування. Однак позичальник повинен уважно розглянути суми нових комісій для отримання кредиту, страхування майна та інших обов'язкових витрат при оформленні нового кредиту, перш ніж приймати рішення щодо використання цього методу для закриття проблемного кредиту. Для банку, що має проблемні заборгованості, спосіб, яким позичальник вирішує свої фінансові проблеми, не має великого значення. Тому міжбанківське кредитування вважається прийнятним методом управління проблемною заборгованістю для банківської установи.

Зниження відсоткової ставки як засіб реструктуризації проблемного активу використовується у вітчизняних банках не часто. Для позичальника зниження процентної ставки є найбільш очікуваним та вигідним варіантом реструктуризації проблемного кредиту. Однак для банківської установи видані кредити представляють собою залучені ресурси, за які потрібно сплачувати проценти. Тому зниження відсоткової ставки не є дуже популярним методом реструктуризації, оскільки банк втрачає свої відсоткові доходи. Таким чином, банк може знизити ставку, як виняток, лише для певних категорій своїх позичальників (наприклад, працівників банку, клієнтів VIP-категорії) на 1-2 пункти, йдучи на зустріч їхнім потребам.

Ще одним способом реструктуризації кредитів, який деякі банківські установи застосовують, є зниження відсоткової ставки, при умові, що позичальник достроково погашає частину боргу або надає додаткове ліквідне забезпечення за кредит. Повне або часткове скасування нарахованих і несплачених фінансових санкцій боржником (штрафів, пені, неустойки) за несвоєчасне внесення платежів за заборгованістю є ще одним способом реструктуризації, який часто використовується спільно з іншими методами.

Якщо банк вичерпав всі можливі способи, включаючи реструктуризацію, для повернення кредиту та процентів за його використання, він змушений вдаватися до ліквідації проблемної заборгованості, а для цього можуть бути використані внутрішньо- та зовнішньобанківські методи.

Внутрішньобанківські методи ліквідації проблемної заборгованості включають: списання проблемної заборгованості за рахунок резервів, претензійно-позовну роботу, погашення боргу по кредиту за рахунок відшкодування страховою компанією наслідків страхового випадку.

Претензійно-позовну роботу можна умовно розділити на дві категорії в залежності від типу проблемного кредиту: роботу зі забезпеченими проблемними кредитами та роботу з незабезпеченими проблемними кредитами.

У випадку, якщо позичальник не виконує або неправильно виконує свої зобов'язання щодо повернення кредиту та сплати відсотків за його використання, банк має право вимагати задоволення своїх вимог за рахунок майна, яке було заставлене як забезпечення кредиту. Відповідно до Цивільного Кодексу України (ч. 2 ст. 590) «заставодержатель набуває право звернення стягнення на предмет застави у разі, коли зобов'язання не буде виконано у встановлений строк (термін), якщо інше не встановлено договором або законом» [1]. Це право може бути реалізовано шляхом звернення до суду, видачі виконавчого напису нотаріусом або у рамках домовленості між банком і позичальником, яка не передбачає судового рішення (позасудове врегулювання).

У періоди економічної нестабільності основна частина кредитів надається під заставу майна позичальника. Однак банківські установи можуть також надавати незабезпечені кредити, хоча їх суми зазвичай обмежені (лімітуються). Навіть такі незабезпечені кредити можуть стати проблемними. У таких випадках одним з методів управління проблемною заборгованістю може бути звернення до стягнення на майно позичальника. Цей метод може бути використаний і в тому випадку, коли майно було вилучено, але його реалізації не вистачило для покриття всіх зобов'язань, включаючи основний борг, відсотки, штрафи і пені.

Процедура звернення до стягнення на майно позичальника відбувається за рішенням суду. Подібно до випадків, коли звертаються до стягнення на заставне майно, виконання рішення суду здійснюється відповідно до законодавства про виконавче провадження, а не через державну виконавчу службу. У випадку, коли кредит має поручителя, у виникненні проблем з погашенням кредиту банк може застосовувати методи управління проблемною заборгованістю як до самого позичальника, так і до поручителя. Таким чином, претензійно-позовна робота

може проводитись одночасно як до боржника, так і до поручителя. Поступово проблемна заборгованість може стати безнадійною з ряду причин, таких як банкрутство боржника, закінчення строку позовної давності, недостатність коштів, отриманих після звернення до стягнення на майно позичальника та його реалізації тощо. У таких випадках стає очевидним, що таку заборгованість вже неможливо погасити.

Списання безнадійних кредитів у банківських установах відбувається за рахунок спеціально створеного страхового резерву та відповідно до порядку відшкодування банківськими установами безнадійної заборгованості за рахунок резерву, затвердженому постановою Правління Національного Банку України № 351 «банк має право відшкодувати (списати) за рахунок резерву безнадійну заборгованість, що включає суму основної заборгованості перед банком та/або нараховані доходи (борг боржника), за котрим є прострочення погашення боргу або його частини понад 180 днів» [3].

Ще одним способом управління проблемними активами банку є розрахунок заборгованості шляхом її погашення за рахунок компенсації від страхової компанії внаслідок страхового випадку. Цей метод може використовуватися лише у випадках, коли заборгованість погашається через стягнення на заставне майно, яке сталося зі страховим випадком.

Додатково, існує метод кредитного страхування, який представляє собою перспективний засіб захисту як для позичальників, так і для кредиторів від різних ризиків, що виникають у кредитних угодах. Однак цей метод може розвиватися лише при стабілізації економічної ситуації в країні. Кредитне страхування має переваги для всіх сторін: для страхових компаній це можливість отримання додаткового доходу від надання страхових послуг; для кредиторів – можливість захистити себе від ризику неповернення кредиту; для позичальників – можливість отримати кредит за більш вигідною ціною.

Якщо на практиці застосування внутрішньобанківських методів ліквідації проблемної заборгованості стає неможливим, то банк вдається до зовнішньобанківських методів. Один з таких методів - передача управління проблемними активами третій стороні, такій як колекторська компанія. Цей метод управління проблемною заборгованістю почав розвиватися не так давно.

Зазвичай, найпоширенішою формою співпраці між банківськими установами і колекторськими компаніями є передача проблемних портфелів банків для відшкодування кредитів на умовах комісії. Це відбувається за угодою між банківською установою та колекторською компанією, згідно з якою колектори ведуть роботу з боржниками, а їхня винагорода - відсоток від сум, які вони збирають від позичальників-боржників.

Ще одним методом ліквідації проблемної заборгованості є зміна кредитора у зобов'язанні або продаж проблемного активу. Банківська установа може передати право вимоги по зобов'язанню третій особі. Зазвичай, це відбувається у формі продажу банківською установою заборгованості по кредиту новому кредитору з укладенням договору про переуступку права вимоги. Продаж права вимоги може мати дисконт. Величина дисконту залежить від багатьох факторів, таких як ступінь проблемності кредиту, фінансовий стан позичальника, тощо. Передача права вимоги не вимагає згоди позичальника. Згідно зі статтею 516 Цивільного Кодексу України, «заміна кредитора у зобов'язанні може відбуватися без згоди боржника, якщо інше не передбачено договором або законом» [1].

Використовуючи цей метод управління проблемними кредитами, банк може повністю або частково відшкодувати кошти, які були надані у кредиті. Це дозволяє значно підвищити ліквідність, звільнити резервні кошти, позбутися від малоприбуткових активів, знизити операційні витрати і покращити якість кредитного портфелю. Однією з важливих переваг продажу проблемних активів є можливість включити суму дисконту у витрати, що призводить до зменшення прибутку та суми податку на прибуток.

Отже, у процесі роботи з проблемними кредитами банки можуть використовувати два основних методи зниження проблемної заборгованості - реабілітацію і ліквідацію. Якщо внутрішнє управління не є ефективним, можуть бути застосовані зовнішні методи. При виборі методу зниження проблемної заборгованості важливо обирати той, який дозволить повернути максимальну частину заборгованості за мінімальні витрати з боку банку.

2 Аналітико-практичні аспекти проблемної кредитної заборгованості банків України

2.1 Аналіз проблемної кредитної заборгованості банківської системи України та оцінка фінансово-господарської діяльності АТ «Укргазбанк» за 2021-2023 роки

Незважаючи на війну, вітчизняна банківська система показала стійкість, оскільки за попередніми даними у 2023 році платоспроможні українські банки зареєстрували чистий прибуток у розмірі 86,5 млрд грн. Це майже вчетверо більше, ніж у 2022 році, та на 12% перевищує результати 2021 року, перед великомасштабним вторгненням. Основним чинником цього значного зростання прибутковості порівняно з попереднім роком стало помітне скорочення відрахувань до резервів на випадок збитків від активних операцій, які за рік зменшилися на 86% [33]. Резерви за активними операціями банківських установ у 2023 році зросли на 2,5 млрд грн порівняно з 2022 роком та на 91,8 млрд грн порівняно з 2021 роком.

Проаналізуємо динаміку активів вітчизняних банківських установ за 2020-2023 роки (таблиця 2.1).

З таблиці 2.1 можна побачити, що активи банків України поступово зростали протягом періоду з 2020 по 2023 років, незважаючи на повномасштабну війну. Однак обсяг наданих кредитів зменшувався з часом: у 2022 році в порівнянні з 2021 роком він скоротився на 29218 млн грн, а в 2023 році в порівнянні з 2022 роком на 11277 млн грн. Це передусім було наслідком негативного впливу війни, яка призвела до руйнування активів і заставного майна, зменшення доходів і погіршення платоспроможності позичальників. Ці фактори знизили здатність позичальників виплачувати кредити, погіршили якість кредитних портфелів банківських установ і призвели до збільшення резервів.

Таблиця 2.1– Динаміка основних показників активів банків України за 2020-2023 роки

Показники	Роки				Відхилення (+,-), млн. грн		
	2020	2021	2022	2023	2021 до 2020	2022 до 2021	2023 до 2022
Активи	1822814	2053928	2353592	2942806	+231114	+299664	+589214
Кредити та заборгованість клієнтів, у тому числі	963664	1065347	1036129	1024852	+101683	-29218	-11277
кредити та заборгованість юридичних осіб	752503	795513	801327	783864	+43010	+5814	-17463
кредити та заборгованість фізичних осіб	199556	242633	209944	222590	+43077	-32689	+12646
Резерви за активними операціями банків	375459	278774	368091	370600	-96685	+89317	+2509

Джерело: систематизовано автором на основі [7; 19]

Проте важливо відзначити, що після тривалої перерви набуло активності гривневе кредитування. Протягом останніх півроку відзначається зростання обсягів кредитування у гривні для бізнесу. Покращення фінансового стану підприємств та збільшення активності у сфері підприємництва зробили своє вплив на збільшення попиту та пропозиції кредитів. Гривневе корпоративне кредитування продовжує зростати, переважно завдяки державній кредитній програмі «Доступні кредити 5-7-9%». Субсидована програма кредитування поступово відступить для тих компаній, які відновили свою діяльність після кризи. Однак сьогодні попит існує не лише на пільгове кредитування – зростають кредитні портфелі банків, які не беруть участь у державних програмах. Важливою частиною підтримки кредитування стануть механізми розподілу кредитних ризиків, як через урядову програму портфельних гарантій, так і через інструменти міжнародних фінансових організацій.

У 2023 році спостерігалось відновлення роздрібного кредитного портфеля після тривалого періоду спаду, який був викликаний повномасштабною війною. Позитивні тенденції спостерігалися у двох основних сегментах: іпотечних кредитах та незабезпечених кредитах. Незабезпечені споживчі позики відзначалися швидким зростанням. У той час як іпотечні кредити зростали

завдяки державній програмі підтримки, автокредитування стримувалося високою вартістю. Навіть при значному зростанні обсягів кредитування, банки не зможуть швидко відновити довоєнний рівень проникнення на ринок, який був до війни. Якість кредитного портфеля поступово покращується, оскільки частка непрацюючих кредитів зменшується завдяки росту кредитного портфеля. Однак темпи знецінення позик залишаються дещо вищими, ніж до початку війни.

Досвід попередніх криз покращив практику управління кредитним ризиком в українських банках. Фінансові установи підвищили стандарти кредитування, більш своєчасно оцінюють та адекватно відображають кредитні втрати, активно пропонують позичальникам реструктуризацію боргів. Все це сприяло адекватній оцінці стану кредитів під час повномасштабної війни в Україні.

Необхідно зазначити, що пік кредитних втрат від негативних наслідки війни пройдено, тобто кредитний ризик послабився, резерви не зростають. «Частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі на 1 січня 2024 року становила 37,4%, що на 0,7 п.п. нижче показника на 1 січня 2023 року. Обсяг непрацюючих кредитів за рік скоротився на 9,7 млрд грн – до 422.4 млрд грн» [16] (таблиця А.2, додаток А).

Згідно статистичних даних, за аналізований період частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі вітчизняних банків в 2023 році виявилася навіть нижчою, ніж у докризовому 2020 році на 0,4 п.п. Проте, порівняно з 2022 роком, вона збільшилася на 10,1 п.п.

Важливо відзначити, що найбільший ризик кредитування покладають на себе банківські установи з державною власністю. Частка непрацюючих кредитів у державному секторі зменшилася з 43,7% на 1 січня 2021 року до 27,4% на 1 січня 2022 року. У 2022 році, порівняно з 2021 роком, цей показник зріс на 13,7 п.п. і становив 41,1%, а в 2023 році він зріс на 1,3 п.п. і склав 42,4%. Проте слід відзначити, що найбільша частка непрацюючих кредитів залишається у державному банку - АТ КБ «ПриватБанк», але він поступово зменшує цей показник. Частка непрацюючих кредитів у банках з приватним і з іноземним

капіталом є значно нижчою в порівнянні з державними банками.

Проаналізуємо динаміку непрацюючих кредитів десяти найбільших банків України за обсягом кредитного портфеля за 2021-2023 роки (таблиця А.3, додаток А).

Проаналізувавши дані таблиці А.3 можна відзначити, що найбільший обсяг непрацюючих кредитів на 1 січня 2024 року зафіксований у АТ «ПриватБанк» - 180107 млн грн. Наступними за обсягом непрацюючих кредитів є АТ «Державний ощадний банк України» з показником 67635 млн грн, АТ «Укрексімбанк» - 49758 млн грн, АТ «Сенс Банк» - 28969 млн грн, та АТ «Укргазбанк» - 24346 млн грн. Проте, якщо розглядати частку непрацюючих кредитів державних банків, то так само можна зазначити, що вона є найвищою серед всіх вітчизняних банків. Наприклад, у АТ «ПриватБанк» вона складає 63%, у АТ «Державний ощадний банк України» - 46%, у АТ «Укрексімбанк» - 43,8%, у АТ «Сенс Банк» - 44,4% та у АТ «Укргазбанк» - 31,7%. Ця тенденція спостерігалась протягом 2021-2023 років [19].

Оцінюючи кредитний портфель банків, важливо відзначити, що частка непрацюючих корпоративних кредитів у 2023 році стабілізувалась на рівні близько 45%, що майже в півтора рази вище, ніж у лютому 2022 року. Цей показник зріс порівняно з 2022 роком на 13 п.п., переважно через фінансові труднощі боржників, які мали високі кредитні ризики ще до повномасштабного вторгнення Росії. Третина нових непрацюючих кредитів юридичних осіб виникла через зруйнування або окупацію територій, де були розміщені ці підприємства. За рекомендацією Національного банку України, комерційні банки запропонували позичальникам дієві реструктуризації боргів, що дозволило продовжувати отримувати, принаймні часткові виплати по кредитах.

З початку конфлікту, приблизно 25% корпоративних клієнтів визнано як неплатоспроможні за сумою, а 19% за кількістю, з тих, що існували на початку воєнного конфлікту. Більшість кредитів стали непрацюючими ще у 2022 році але протягом десяти місяців 2023 року доля дефолтних кредитів зросла лише на 5%, що відповідає періодам макроекономічної стабільності [15].

Зараз серед працюючих чистих кредитів велика частина була реструктуризована - це становить 19%. Проте 2% або 7 млрд грн цієї суми становлять великі кредити державних банків, що урегульовано відповідно до Закону «Про фінансову реструктуризацію». Через значну втрату вартості для банківських установ, що супроводжувалась суттєвим подовженням строків та зниженням ставок після реструктуризації, ці кредити визнані як первісно знецінені. Наразі ці кредити обслуговуються, але ризики неплатоспроможності боржників, які змусили банки йти на поступки та реструктуризувати борг, залишаються вищими, ніж у загальному портфелі.

Результати оцінки стійкості, проведеної Національним банком у 2023 році, підтвердили ці факти. Коригування пруденційних резервів в цілому були незначними. На сьогоднішній день близько третини всіх непрацюючих корпоративних кредитів виникли під час повномасштабної війни. Для багатьох боржників причиною дефолту стали втрата ринків збуту або зниження внутрішнього попиту. Проте деякі суб'єкти господарювання мають ще можливість відновити обслуговування позик за умови покращення економічних умов.

Усереднений рівень дефолтів боржників знижується як серед юридичних осіб, так і серед фізичних осіб. Для кредитів фізичних осіб він наближається до попереднього кризового рівня. Проте, підвищений рівень кредитних ризиків залишається для суб'єктів господарювання у багатьох галузях, які повільно відновлюються після втрат у період війни. Крім того, окремі фермерські господарства зазнавали фінансові труднощі у 2023 році через низькі ціни на їхню продукцію на внутрішньому ринку.

Щодо питання проблематики роздрібних кредитів, слід відзначити, що протягом 2022-2023 років більше ніж 20% їх обсягів перетворилися на непрацюючі. Головною причиною цього стало різке зменшення доходів населення, а також значні втрати позик, наданих боржникам, які на момент початку війни перебували на територіях, що нині окуповані або знаходяться в зоні бойових дій.

Ключовим фактором, який призвів до зменшення частки непрацюючих кредитів у 2023 році, стало збільшення кредитного портфеля, оскільки процес кредитування продовжується навіть у період повномасштабної війни. У 2023 році завдяки покращенню попиту на кредити в національній валюті, з огляду на відновлення бізнес-активності, портфель чистих корпоративних кредитів зростав протягом семи місяців поспіль, включаючи кредити, що видані поза рамками державних програм. Також зросли обсяги іпотечних та роздрібних незабезпечених споживчих кредитів. Іншими причинами зменшення частки непрацюючих кредитів є, передусім, реструктуризація кредитів та подальше відновлення обслуговування проблемної заборгованості юридичних осіб, що відбулося переважно в державних банківських установах, а також списання непрацюючих кредитів фізичним особам.

АБ «Укргазбанк» було зареєстроване Національним банком України 21 липня 1993 року. АБ «Укргазбанк» є універсальним банком, 94,94% акцій якого знаходиться у державній власності. Протягом всього 2023 року банк продовжував функціонувати як універсальний з повним спектром банківських послуг для усіх категорій клієнтів. Основними напрямками діяльності банківської установи для генерації доходів були малий та середній бізнес, корпоративний бізнес, казначейський та інвестиційний бізнес, роздрібний бізнес.

У 2023 році АБ «Укргазбанк», як і вся вітчизняна банківська система гідно витримав випробування другого року повномасштабної збройної агресії з боку Росії. Таким чином, банк забезпечив безперебійну роботу протягом 2022-2023 років, залишився ефективним, операційно стійким та прибутковим, ліквідним, що у свою чергу мало вагомий позитивний вплив у забезпеченні стабільності загалом банківської системи України. Протягом 2023 року АБ «Укргазбанк» виконував усі взяті на себе зобов'язання вчасно та в повному обсязі. Згідно рішення Правління Національного банку України АБ «Укргазбанк» визначено системно-важливим банком.

Протягом 2023 року, відповідно до вимог Національного банку України, у складі АБ «Укргазбанк» успішно функціонувало 121 опорне відділення, що

становить 55% від мережі діючих відділень банку (всього 220 відділень). Всі відділення банку забезпечені генераторами та резервними каналами зв'язку для забезпечення безперебійної роботи.

Особливе місце серед всіх фінансових показників АБ «Укргазбанк» займають активи, тому розглянемо більш детально їх динаміку та структуру (таблиця 2.2). Частка банку у активах банківської системи станом на 01.01.2024 складає 6,0%.

Таблиця 2.2 – Динаміка активів АБ «Укргазбанк» за 2021-2023 роки

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-), тис грн		Темп приросту (+,-), %	
	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022	2022/2021	2023/2022
1	2	3	4	5	6	7	8
Грошові кошти та їх еквіваленти	4163270	7833472	13531561	+3670202	+5698089	+88,16	+72,74
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	-	14973	33	+14973	-14940	-	-99,78
Кошти в інших банках	26103265	22967048	22833792	-3136217	-133256	-12,01	-0,58
Кредити та заборгованість клієнтів	55889683	64759128	63332947	+8869445	-1426181	+15,87	-2,20
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	29458919	23217149	46857556	-6241770	+23640407	-21,19	+101,82
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	5004384	7013233	23889602	+2008849	+16876369	+40,14	+240,64
Інвестиційна нерухомість	153955	156366	154269	+2411	-2097	+1,57	-1,34
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	674	2690423	1070155	+2689749	-1620268	+399072,5	-60,22
Відстрочений податковий актив	32254	30138	54449	-2116	+24311	-6,56	80,67

Кінець таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Основні засоби та нематеріальні активи	1442805	1400138	1364416	-42667	-35722	-2,96	-2,55
Інші фінансові активи	363780	750656	1557920	+386876	+807264	106,35	107,54
Інші активи	659201	813225	1220684	+154024	+407459	23,37	50,10
Усього активів	123272188	131645949	190337080	+8373761	+58691131	6,79	44,58
Активи, з урахуванням резервів	130263426	146351168	175867381	+15396028	+30207927	11,82	20,74

Розглядаючи склад та динаміку активів АБ «Укргазбанк» у 2021-2023 роках видно, що активи банку у 2022 році збільшувались порівняно з 2021 роком на 8373761 тис. грн або на 6,79%, а у 2023 році порівняно з 2022 роком – на 58691131 тис. грн або на 44,58%. У 2022 році порівняно з 2021 роком зростання активів спостерігається в основному за рахунок зростання суми по статті «Кредити та заборгованість клієнтів» на 11780575 тис. грн або на 27,53%, на другому місці спостерігається зростання по статті «Кредити та заборгованість клієнтів» - на 8869445 тис. грн або на 15,87%. Зростання загальної суми активів у 2023 році порівняно попереднім роком спостерігається в основному за рахунок зростання статті активів «Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю» на 16876369 тис. грн або на 240,64%, а також за рахунок статті «Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід» на 23640407 тис. грн або на 101,82%.

Незважаючи на військовий стан АБ «Укргазбанк» не зупиняв кредитування юридичних осіб ні на день. Тож, забезпечення фінансовою підтримкою стратегічних галузей економіки та підприємств критичної інфраструктури, зокрема, галузі агропромисловості, енергетики, харчової, нафтової, медичної, текстильної галузей залишалось пріоритетним напрямом роботи банківської установи і в 2023 році.

В таблиці А.4 (додаток А) наведено динаміку структури активів АБ «Укргазбанк» у 2021-2023 роках.

З даних таблиці А.4 можемо зробити висновок, що найбільшу частку в активах банку протягом 2021-2023 років займають такі статі: кредити та

заборгованість клієнтів – від 33,27% до 49,19%, цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід – від 17,64% до 24,62% та кошти в інших банках – від 12% до 21,18%. Решта статей мають незначну питому вагу в загальній структурі активів банківської установи.

Наступним етапом аналізу фінансового стану банківської установи є аналіз його пасивів (таблиця 2.3). Вони формують активи банківської установи, проте, водночас, зобов'язують сплатити фіксовану суму коштів у визначений час в майбутньому.

Таблиця 2.3 – Динаміка пасивів балансу АБ «Укргазбанк» за 2021-2023 роках

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, (+,-) тис грн		Темп приросту, (+,-) %	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022	2022/ 2021	2023/ 2022
1	2	3	4	5	6	7	8
Зобов'язання							
Кошти отримані від НБУ	4699967	998957	-	-3701010	-998957	-78,75	-
Кошти банків	4799959	5568569	2794956	+768610	-2773613	+16,01	-49,81
Кошти клієнтів	96716590	112755404	154079932	+16038814	+41324528	+16,58	+36,65
у тому числі кошти суб'єктів господарювання та небанківських фінансових	68572867	79628000	119651307	+11055133	+40023307	+16,12	+50,26
у тому числі кошти фізичних осіб	27539306	32128063	33586566	+4588757	+1458503	+16,66	+4,54
Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	71208	334	19430	-70874	+19096	-99,53	+5717,3
Інші залучені кошти	2505737	3385859	5579937	+880122	+2194078	+35,12	+64,80
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	445447	-	-	-445447	-	-	-

Кінець таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Резерви за зобов'язаннями	635462	698805	830487	+63343	+131682	+9,97	+18,84
Інші фінансові зобов'язання	1180991	685889	567434	-495102	-118455	-41,92	-17,27
Інші зобов'язання	585926	636012	749554	+50086	+113542	+8,55	+17,85
Усього зобов'язань	111641288	124729827	164621730	+13088539	+39891903	+11,72	+31,98
Власний капітал							
Статутний капітал	13318561	13318561	13318561	-	-	-	-
Емісійні різниці	135942	135942	135942	-	-	-	-
Інший додатковий капітал	-627037	-627037	-	-	+627037	-	-
Резервні та інші фонди банку	590676	967777	967777	+377101	-	+63,84	-
Резерви переоцінки	-477453	-1893427	-1053010	-1415974	+2946437	+296,5	-155,61
Непокритий збиток	-1309788	-5539413	-3602601	-4229625	+1936812	+322,9	-34,96
Усього власного капіталу	11630901	6916122	11245651	-4714779	+4329529	-40,54	+62,60
Баланс	123272189	131645949	175867381	+8373760	+44221432	+6,79	+33,59

Зростання пасивів АБ «Укргазбанк» у 2022 році порівняно з 2021 роком спостерігається в основному за рахунок зростання зобов'язань, а саме на 13088539 тис. грн або на 11,72%, в той же час сума власного капіталу знизилась на 4714779 тис. грн або на 40,54%. У 2023 році порівняно з 2022 роком пасиви зросли на 44221432 тис. грн або на 33,59%. Таке зростання пасивів у 2023 році спостерігається знову переважно за рахунок зростання зобов'язань – на 39891903 тис. грн або на 31,98%, однак необхідно відмітити, що власний капітал також зростав – на 4329529 тис. грн або на 62,60%.

У 2022 році порівняно з попереднім роком зростання зобов'язань банківської установи спостерігалось за рахунок зростання суми статті «Кошти клієнтів» на суму 16038814 тис. грн або на 16,58%, а також за рахунок статті «Інші залучені кошти» на 880122 тис. грн або на 35,12%. У 2023 році порівняно з 2022 роком зростання суми зобов'язань спостерігалось переважно за рахунок суми статті пасивів «Кошти клієнтів» на 41324528 тис. грн або на 36,65% і також за рахунок статті «Інші залучені кошти» – на 2194078 тис. грн або на 64,80%.

Власний капітал АБ «Укргазбанк» у 2022 році в порівнянні з 2021 роком знизився на 4714779 тис. грн або на 40,54%. Таке зниження власного капіталу

спостерігалось переважно за рахунок зростання непокритого збитку – на 4229625 тис. грн або на 322,92%, та суми резервів переоцінки – на 1415974 тис. грн або на 296%. У 2023 році порівняно з попереднім роком власний капітал банківської установи збільшився на 4329529 тис. грн або на 62,6% переважно за рахунок суми непокритого збитку – на 128419 тис. грн. Протягом 2021-2023 років статутний капітал банківської установи не змінювався і дорівнював 13318561 тис. грн. Однак під впливом зростання кредитного ризику у 2022 році досить різко зростає складова власного капіталу «Резервні та інші фонди банку» – на 377101 тис. грн або на 63,84%, а в 2023 році дана стаття не змінила свого значення.

Також проаналізуємо структуру пасивів балансу АБ «Укргазбанк» у 2021-2023 роках (таблиця А.5, додаток А).

З даних таблиці А.5 видно, що кошти клієнтів займають найбільшу частку в залучених фінансових ресурсах АБ «Укргазбанк», а саме: у 2021 році – 78,5%, у 2022 році – 85,4%, у 2023 році – 87,61%, що в свою чергу характеризують депозитну політику банківської установи з позитивної сторони, оскільки якщо зростає частка коштів клієнтів в залучених коштах, значить клієнти банку, з кожним роком, все більше довіряють свої заощадження саме даному фінансовому посереднику. Таким чином, якщо в банківській установі зростають вільні резерви, це свідчить про те, що вона володіє достатньою сумою фінансових ресурсів щоб вкладати їх в активні операції і отримувати прибуток в необхідному обсязі.

Станом на 01.01.2024 року регулятивний капітал АБ «Укргазбанк» склав 11369885,7 тис. грн, значення показника адекватності капіталу банківської установи (Н2) складало 15,81% (нормативне значення не менше 10%), значення показника достатності основного капіталу банківської установи (Н3) складало 11,49% (нормативне значення не менше 7%). Виходячи з фактичного рівня адекватності капіталу у 2023 році, АБ «Укргазбанк» дотримується нормативів капіталу.

Також необхідно зазначити, що протягом 2021-2023 років АБ «Укргазбанк» працював досить ефективно, тобто банківська установа працювала

майже всі роки прибутково (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4 - Показники про фінансові результати АБ «Укргазбанк» за 2021-2023 роки

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, (+,-) тис грн		Темп приросту, (+,-) %	
	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022	2022/2021	2023/2022
1	2	3	4	5	6	7	8
Всього доходів	7909478	7518580	9213272	-390898	+1694692	-4,94	+22,54
Всього витрат	3224116	11517719	4552370	+8293603	-6965349	+257,24	-60,48
Прибуток/(збиток) до оподаткування	4685362	-3999139	4660902	-8684501	+8660041	-185,35	-216,55
Витрати на податок на прибуток	914356	-137626	2724477	-1051982	+2862103	-115,05	-2079,62
Прибуток/(збиток) після оподаткування	3771007	-3861513	1936425	-7632520	+5797938	-202,40	+150,15

Таким чином, не дивлячись на вплив доволі негативних факторів на вітчизняний банківський ринок у 2021 році, а саме вплив коронакризи банк отримував прибуток у розмірі 3771007 тис. грн. Винятком став тільки 2022 рік, за який банк отримав збиток у розмірі 3861513 тис. грн. Це насамперед пояснюється тим, що 2022 році банківська установа за вимогами НБУ перерахувало значну суму на резерви під кредитні операції, але вже у 2023 році прибуток досягнув – 1936425 тис. грн.

Суттєве обсяг витрат з податку на прибуток 2724,48 млн. грн у 2023 році пояснюється збільшенням ставки податку з 18% до 50% згідно внесених змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків.

Отже, станом на 2023 рік, АБ «Укргазбанк» - один із найбільших банків України, п'ятий за розмірами активів, 15-й у рейтингу життєздатності. З початку повномасштабного вторгнення поніс значні збитки та водночас почав активно кредитувати проекти критичної інфраструктури, що призвело до збільшення кредитного портфеля. На сьогодні українці мають високу довіру до банку, тому банк займає 5 місце за залученими коштами клієнтів, 8 за коштами фізичних осіб

у національній валюті (7 за коштами фізичних осіб у доларах США) і 3 місце за коштами юридичних осіб.

Попри всі виклики 2023 року банк покращив свої фінансові показники, зберіг прибуткову діяльність, забезпечував фінансову підтримку стратегічних галузей економіки, також планує продовжувати подальший розвиток кредитних та депозитних продуктів із забезпеченням високого рівня якості кредитів та відповідним зростанням розміру залучених ресурсів, продовжувати активну роботу з погашення непрацюючих кредитів та діджиталізацію надання банківських послуг.

2.2 Аналіз кредитного портфеля та напрями зниження проблемної кредитної заборгованості АТ «Укргазбанк»

Кредитні операції є найпоширенішими операціями банків, саме вони формують основну частину доходу але в той же час вони є найбільш ризикованими для банківської установи.

На сьогоднішній день під час війни, особливо гостро для всіх вітчизняних банків стало питання щодо зростання рівня непрацюючих кредитів. Чинники які спричинили зростання кредитного ризику і частки непрацюючих кредитів у 2022-2023 роках для всіх банків є єдиними і АБ «Укргазбанк» не є винятком, оскільки всі вони старалися вистояти та безперервно працювати в складній фінансовій ситуації яка була викликана війною.

Отже, проаналізуємо кредитний портфель АБ «Укргазбанк» за 2021-2023 роки, його склад, динаміку, структуру та рівень непрацюючих кредитів.

Кредитний портфель за типами клієнтів - це сукупність кредитних зобов'язань, які має банк від різних категорій клієнтів (таблиця 2.5). Розподіл в межах кредитного портфеля банку за типами клієнтів представляється у вигляді статистичної звітності, яка відображає склад та динаміку кредитного портфеля залежно від категорій клієнтів, які взяли кредити. Це дозволяє банківській установі краще зрозуміти ризики, пов'язані з кредитними операціями з різними

клієнтами, та підтримувати баланс між ризиком та доходом від кредитного бізнесу.

Таблиця 2.5 - Динаміка кредитного портфеля АБ «Укргазбанк» за 2021-2023 роки за типами клієнтів

В тисячах гривень

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, (+,-)	
	2021	2022	2023	2022 до 2021	2023 до 2022
Кредити та заборгованість клієнтів, у тому числі:	55889683	65312989	63332947	+9423306	-1426181
кредити та заборгованість юридичних осіб	50805675	61398724	58046514	+10593049	-3352210
кредити та заборгованість фізичних осіб	5084008	3914265	5286433	-1169744	+1372168

З даних таблиці 2.5 можна зробити висновок, що розмір кредитного портфеля змінювався протягом аналізованого періоду не однозначно. У 2022 році порівняно з 2021 роком обсяг кредитного портфеля виріс на 9423306 тис. грн або на 16,86%, це відбулося за рахунок зростання суми кредитів виданих юридичним особам. У 2022 році банк приймав активну участь державній кредитній програмі «Доступні кредити 5-7-9%» та у забезпеченні фінансовою підтримкою стратегічних галузей економіки та підприємств критичної інфраструктури, зокрема, галузі енергетики, агропромисловості, нафтової, харчової, текстильної, медичної галузей тощо.

Однак у 2023 році під впливом негативних факторів пов'язаних з початком війни кредитний портфель банку знизився на 1426181 тис. грн. Зниження загальної суми кредитного портфеля у 2023 році спостерігається насамперед із-за зниження кредитів та заборгованості юридичних осіб, а саме на 3352210 тис. грн. Це пояснюється тим, що багато підприємств були змушені зупинити або скоротити свою діяльність через бойові дії, що призвело до фінансових труднощів і неможливості обслуговування кредитів. Особливо це стосувалося підприємств, розташованих у зонах бойових дій або на окупованих територіях. Під час війни багато бізнесів та громадян зосередили свої фінансові ресурси на

виживанні та підтримці життєво необхідних витрат, відкладаючи на другий план пошук інвестицій у розвиток бізнесу. В той же час, банк дуже активно попрацював над видачею кредитів для фізичних осіб. Сума кредитного портфеля фізичних осіб АБ «Укргазбанк» у 2023 році зросла на 1372168 тис. грн, що навіть більше ніж у 2022 році. Це пояснюється тим, що банк є уповноваженою особою-учасником державної програми доступного іпотечного кредитування фізичним особам «єОселя». Станом на 31 грудня 2023 року, сума кредитів фізичним особам виданих в рамках даної програми склала 2363423 тис. грн, в той же час у 2022 році вона становила всього 35177 тис. грн.

Проаналізуємо структуру кредитного портфеля АБ «Укргазбанк» за 2021-2023 роки (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 – Структура кредитного портфеля АБ «Укргазбанк» за 2021-2023 роки за типами клієнтів

Показник	2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	Сума, тис грн	Питома вага,%	Сума, тис грн	Питома вага,%	Сума, тис грн	Питома вага,%
Кредити та заборгованість клієнтів, у тому числі:						
кредити та заборгованість юридичних осіб	55889683	100	65312989	100	63332947	100
кредити та заборгованість фізичних осіб	50805675	90,9	61398724	94	58046514	91,6
	5084008	9,1	3914265	6,0	5286433	8,4

З даних таблиці 2.6 видно, що у кредитному портфелі АБ «Укргазбанк» постійно перевищує частка кредитів юридичних осіб, а саме у 2021 році вона склала – 90,9%, у 2022 році – 94%, у 2023 році – 91,6%. Тобто це означає, що кредитна політика АБ «Укргазбанк» направлена на співпрацю саме із юридичними особами. В той же час, частка кредитів та заборгованостей фізичних осіб в структурі кредитного портфеля банківської установи відносно не висока: у 2021 році – 9,1%, у 2022 році – 6%, у 2023 році – 8,4%.

Проаналізуємо кредитний портфель АБ «Укргазбанк» за 2021-2023 роки в розрізі валют (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 – Динаміка кредитного портфеля АБ «Укргазбанк» за 2021-2023 роки в розрізі валют

В тисячах гривень

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, (+,-)	
	2021	2022	2023	2022 до 2021	2023 до 2022
Кредити та заборгованість клієнтів	55889683	65312989	63332947	+9423306	-1980042
в національній валюті	27631652	39108875	38277438	+11477223	-831437
в іноземній валюті	28258031	26204114	25055509	-2053917	-1148605
Кредити та заборгованість юридичних осіб	50805675	61398724	58046514	+10593049	-3352210
в національній валюті	22601359	35256434	33236009	+12655075	-2020425
в іноземній валюті	28204317	26142290	24810505	-2062026	-1331785
Кредити та заборгованість фізичних осіб	5084008	3914265	5286433	-1169744	+1372168
в національній валюті	5030294	3852441	5041430	-1177852	+1188989
в іноземній валюті	53715	61823	245003	+8109	+183180

З даних таблиці 2.7 видно, що в кредитному портфелі АБ «Укргазбанк» протягом 2021-2023 років переважали кредити саме у національній валюті, така ситуація спостерігається практично у всіх банківських установах України. Це пояснюється тим, що, відповідно до законодавства, кредитування в іноземній валюті заборонене для тих позичальників, які не мають офіційних доходів в іноземній валюті. Даний висновок підтверджують дані таблиці 2.8 в якій наведено структуру кредитного портфеля АБ «Укргазбанк» в розрізі валют за 2021-2023 роки. Так у 2021 році переважали кредити в іноземній валюті – 50,6 %, а в національній валюті дорівнювало – 49,4% кредитного портфеля; у 2022 році в національній валюті – 59,9%, в іноземній валюті – 40,1% кредитного портфеля; у 2023 році в національній валюті – 60,44%, в іноземній валюті – 39,56% кредитного портфеля.

Також кредити юридичних осіб структурують за галузями економіки. Це дозволяє банківській установі краще передбачити ризики, що пов'язані з кредитними операціями в різних галузях економіки, а на основі цього збалансувати ризик та дохід від кредитування. Крім того, це допомагає банківській установі диверсифікувати свій кредитний портфель та збільшити

його надійність та ефективність. В таблиці А.6 (додаток А) наведено обсяги кредитів відповідно до секторів економіки.

Таблиця 2.8 – Структура кредитного портфеля АБ «Укргазбанк» у 2021-2023 роках у розрізі валют

Показник	2021		2022		2023	
	сума, тис грн	питома вага,%	сума, тис грн	питома вага,%	сума, тис грн	питома вага,%
Кредити та заборгованість клієнтів, в тому числі:	55889683	100	65312989	100	63332947	100,00
в національній валюті	27631652	49,4	39108875	59,9	38277438	60,44
в іноземній валюті	28258031	50,6	26204114	40,1	25055509	39,56
Кредити та заборгованість юридичних осіб, в тому числі:	50805675	100	61398724	100	58046514	100,00
в національній валюті	22601358	44,5	35256434	57,4	33236009	57,26
в іноземній валюті	28204316	55,5	26142290	42,6	24810505	42,74
Кредити та заборгованість фізичних осіб, в тому числі:	5084008	100	3914265	100	5286433	100,00
в національній валюті	5030294	98,9	3852441	98,4	5041430	95,37
в іноземній валюті	53715	1,1	61823	1,6	245003	4,63

З таблиці А.6 видно, що найбільшу частку кредитів було направлено на електроенергетику, сільське господарство та харчову промисловість, видобування, торгівлю газом та паливом. Протягом 2021-2023 років збільшились обсяги кредитів на сільське господарство та харчову промисловість, електроенергетику оскільки це є галузі критичної інфраструктури.

Під час війни в Україні питання зростання рівня непрацюючих кредитів стало досить гострим і всі банки стараються насамперед зменшити рівень непрацюючих кредитів.

На сьогодні, близько 75% непрацюючих кредитів припадає на державні банки (зокрема понад 40% на Приватбанк). АБ «Укргазбанк» входить у топ-5 за обсягами та часткою у кредитному портфелі непрацюючих кредитів [34].

Таким чином в Україні для будь-якого державного банку притаманний досить високий рівень непрацюючих кредитів, АБ «Укргазбанк» також не є винятком. Однак, якщо порівняти з АТ КБ «Приватбанк» (63%), то даний

показник у 2023 році в два рази є меншим (31,7%) (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9 – Динаміка обсягу та частки непрацюючих кредитів АБ «Укргазбанк» за 2021-2023 роки

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення, (+,-)	
				2022 до 2021	2023 до 2022
Обсяги непрацюючих кредитів (NPL) банків, млн грн	6486	22353	24721	+15866	+2368
Частка непрацюючих кредитів (NPL) банків, %	10,3	28,2	31,7	+17,9	+3,5

На жаль, під час війни вітчизняна банківська система приречена нести втрати, а частка непрацюючих кредитів лише зростатиме. Обсяг та частка непрацюючих кредитів АБ «Укргазбанк» постійно протягом 2021-2023 років зросла з 10,3% у 2021 році до 31,7% у 2023 році. Причини які призвели до зростання непрацюючих кредитів показані в таблиці А.7 (додаток А).

Протягом 2022-2023 років АБ «Укргазбанк» несе збитки в кредитній діяльності які насамперед пов'язані з війною. «Станом на 01.01.2023 року, сума кредитів юридичним особам та МСБ, які знаходяться на територіях, окупованих, внаслідок військових дій, склала 2775432 тис. грн (у 2022 році - 2491580 тис. грн), за якою сформований резерв у розмірі 2524078 тис. грн (у 2022 році – 2054354 тис. грн) [32].

Станом на 01.01.2023 року, сума кредитів фізичним особам, заставне майно яких знаходиться на територіях, окупованих внаслідок військових дій, склала 60056 тис. грн (у 2022 році – 172584 тис. грн), за якою сформований резерв у розмірі 43826 тис. грн (у 2022 році – 64009 тис. грн)» [32].

Основні методи реструктуризації недіючих кредитів які застосовуються у банківській установі є – пролонгація (продовження) кредиту, кредитні канікули, зміна плану погашення кредиту, рефінансування кредиту, конвертація кредиту, переведення боргу, зміна графіка погашення боргу (строків і сум погашення основного боргу, сплати процентів/комісій); зміна розміру комісії тощо. Банк намагається, у разі доцільності, переглядати умови кредитування – провести

реструктуризацію, а не вступати в права володіння заставою.

Станом на 01.01.2023 року, загальний обсяг заборгованості за кредитними угодами, за якими була проведена реструктуризація та які не є простроченими, становить 4416561 тис. грн. (у 2022 році – 1964393 тис. грн).

Також необхідно зазначити, що протягом 2023 року, АБ «Укргазбанк» не здійснювалось погашення кредитів та авансів клієнтам за рахунок заставного майна. У 2022 році вартість заставного майна, яке було використано для погашення кредитів та авансів клієнтам дорівнювало 8277 тис. грн.

«АБ «Укргазбанк» упродовж січня – березня 2023 року не дотримувався нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), встановленого для системно-важливих банків. Починаючи із 24 березня 2023 року значення максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента було приведено у нормативні вимоги регулятора та становило менше 20% від регулятивного капіталу банку. Станом на кінець дня 31 грудня 2023 року значення становило 14,83% при нормативному значенні не більше 20% регулятивного капіталу (встановленого для системно важливих банків). При цьому значення нормативу великих кредитних ризиків (Н8) становило 247,82% при нормативному значенні не більше 800%. Станом на кінець дня 31 грудня 2023 року, значення нормативу LCR (коефіцієнту покриття ліквідністю) у всіх валютах – 189,78% (при нормативному значенні не менше 100%), LCR в іноземній валюті - 217,69% (при нормативному значенні не менше 100%), а значення NSFR (коефіцієнту чистого стабільного фінансування) – 139,18% (при нормативному значенні не менше 100%)» [32]. Тобто банк протягом 2023 року не дивлячись на воєнний стан виконував всі нормативи НБУ щодо кредитного ризику та ліквідності.

Проаналізувавши основні показники кредитного портфеля банку можемо зробити висновок, що війна досить сильно вплинула на результати кредитної діяльності банку. Про це свідчить те, що у 2023 році під впливом негативних факторів пов'язаних з початком війни кредитний портфель банку знизився на 1426181 тис. грн. Зниження загальної суми кредитного портфеля у 2023 році спостерігається насамперед із-за зниження кредитів та заборгованості юридичних осіб, а саме на 3352210 тис. грн. Важливо, що у 2022 та 2023 роках

АБ «Укргазбанк» обмежив відтік валюти, тому кредитування надавалось здебільшого в національній валюті., як для юридичних так і фізичним особам. До того ж війна змінила напрями кредитування – майже вдвічі зросло кредитування аграрного сектору, збільшилось кредитування на торгівлю та видобування газу та палива, електроенергію.

Щодо непрацюючих заборгованостей, то їх частка в структурі кредитного портфеля протягом 2022-2023 років почала зростати, хоча останні довоєнні роки спостерігалась тенденція спаду. У 2023 році рівень NPL для АБ «Укргазбанк» становить 31,7%.

Повномасштабне вторгнення Росії на територію України поставило нові виклики до діяльності АБ «Укргазбанк», попри втрати банківська установа досі демонструє стабільну роботу, кредитує бізнес та фінансує відновлення інфраструктури. Протягом 2023 року АБ «Укргазбанк» надавав потужну підтримку стратегічним галузям економіки, розвивав іпотечне кредитування, також є лідером торговельного фінансування, програми портфельного страхування експортних кредитів, одним з лідерів державних програм «єОселя» та «Доступні кредити 5-7-9%».

Робота банку у форс-мажорних обставинах дозволяє виявити слабкі місця, наприклад, такі як недосконалість правового регулювання, недоліки кредитної політики банківської установи, організації роботи з непрацюючими кредитами. Тому виникає необхідність в розробці напрямків удосконалення якості кредитного портфеля банку даного банку під час нестабільної ситуації на фінансовому ринку.

В умовах війни відсутність комплексних та достатньо розроблених законодавчих методів боротьби з проблемною заборгованістю свідчить про нагальну потребу підвищити ефективність механізмів врегулювання проблемних банківських кредитів. Важливо зазначити, що під час війни в банку зросла частка проблемних кредитів, що виникають через повну або часткову втрату об'єкта кредитування або його застави, втрату роботи та доходів позичальником, неможливість своєчасного погашення кредиту через участь позичальника у бойових діях на фронті тощо. Ці питання наразі вирішуються працівниками фронт-офісу, що призводить до їх значного перевантаження. Тому в сучасних

умовах рекомендується створити окремий підрозділ на операційному рівні, який займатиметься проблемними кредитами та знижуватиме ризик їх неповернення. Водночас кредитний комітет на тактичному рівні повинен розробити методiku, процедури та положення для зниження кредитного ризику, зокрема пов'язаного з наслідками війни.

Таким чином, реалізація стратегії скорочення проблемних кредитів в АБ «Укргазбанк» потребує створення спеціалізованого відділу із врегулювання, який буде відповідати за роботу з проблемними кредитами. Відділ з врегулювання проблемних кредитів є операційним відділом, який відповідає за роботу з проблемними активами банківської установи. Відділ з врегулювання проблемних кредитів повинен функціонувати окремо від кредитного відділу (або підрозділів з оформлення кредитів) для того, щоб проблемними кредитами не займалися спеціалісти з оформлення кредитів (які і так дуже завантажені), а також щоб уникнути спотворень підтвердження після первісного надання кредиту. Як тільки стане зрозумілим, що проблемні кредити не можуть бути врегульовані протягом допустимого періоду часу, їх слід передати до відділу вирішення проблем з кредитною заборгованістю для більш ретельного моніторингу та вирішення проблеми повернення даних кредитів.

Банку також необхідно буде здійснити кадрові та фінансові інвестиції, щоб забезпечити повну працездатність даного відділу. Власні зусилля банку можуть бути доповнені нормативними вимогами центрального банку, що зобов'язують банківські установи з високим рівнем проблемних кредитів розробляти стратегії скорочення проблемних кредитів та погоджувати з органом банківського нагляду кількісні цілі скорочення проблемної заборгованості.

Відділу із вирішення проблем з кредитною заборгованістю належить важлива роль у виборі відповідного курсу дій щодо проблемних кредитів. Організація роботи даного відділу повинна бути налагоджена так, що окремі працівники даного відділу відповідали за управління; первинною заборгованістю до 90 днів; простроченою заборгованістю, по якій приймається рішення щодо реструктуризації або наданням поступок; правовими діями щодо позичальників-боржників, фінансовий стан або рівень співробітництва яких не дозволяє провести реструктуризацію; закладеними активами без права викупу.

Однак необхідно врахувати, що проблемні кредити, передані до відділу врегулювання проблемної заборгованості, необов'язково мають оброблятися власними силами працівників даного відділу. Даний відділ також може рекомендувати продаж проблемних кредитів або передачі процесу стягнення спеціалізованій третій стороні (наприклад, колекторській або факторинговій компанії), яка може керувати процесом стягнення більш ефективно, ніж банківський відділ з врегулювання проблемної заборгованості.

Створення та операціоналізація відділу із врегулювання проблемної заборгованості допоможе знизити ризик того, що банківська установа надалі відчуватиме підвищене навантаження через зростання проблемних кредитів. Однак створення повністю функціонального відділу з врегулювання проблемної заборгованості потребує часу. Тому замість того, щоб чекати на зростання проблемних кредитів (частка яких в банку у 2023 році досягла вже 31,7%), банку в умовах війни слід готуватися до викликів, створюючи повноцінний відділ з врегулювання проблемної заборгованості.

Відділ з врегулювання проблемної заборгованості банку виконує ряд функцій, спрямованих на зниження ризиків і повернення непрацюючих кредитів. Основні функції такого відділу показані в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Основні функції відділу з врегулювання проблемної заборгованості банку, які спрямовані на зниження ризиків і повернення непрацюючих кредитів

Функції	Характеристика
1	2
1. Моніторинг та аналіз кредитного портфеля	– регулярний моніторинг стану кредитного портфеля банку; – виявлення проблемних кредитів на ранніх стадіях.
2. Оцінка ризиків	– оцінка кредитних ризиків для різних категорій позичальників; – визначення потенційного збитку від проблемних кредитів.
3. Розробка та впровадження стратегій врегулювання	– розробка індивідуальних стратегій для кожного проблемного кредиту; – впровадження методів реструктуризації боргу, включаючи зміни умов кредитування.
4. Переговори з позичальниками	– проведення переговорів з боржниками для узгодження умов реструктуризації або погашення заборгованості; – пошук компромісних рішень, що дозволять знизити боргове навантаження на позичальника та зменшити ризики для банку

Кінець таблиці 2.10

1	2
5. Юридичні дії	<ul style="list-style-type: none"> – підготовка документів для судового розгляду у випадку невиконання позичальником зобов'язань; – взаємодія з юридичним відділом для ініціювання судових процедур та виконавчого провадження.
6. Співпраця з колекторськими компаніями	<ul style="list-style-type: none"> – передача проблемних кредитів на обслуговування третім особам (колекторським компаніям); – контроль за ефективністю роботи колекторів та дотриманням ними договірних умов.
7. Продаж проблемних активів	<ul style="list-style-type: none"> – організація та проведення продажу проблемних кредитів або заставного майна; – пошук покупців та проведення переговорів щодо умов продажу
8. Звітність та аналітика	<ul style="list-style-type: none"> – підготовка регулярних звітів про стан проблемних кредитів та ефективність заходів щодо їх врегулювання; – аналіз результатів роботи та розробка рекомендацій для підвищення ефективності.
9. Вдосконалення внутрішніх процедур	<ul style="list-style-type: none"> – розробка та впровадження внутрішніх процедур та політик з управління проблемною заборгованістю; – проведення навчань для співробітників щодо нових методик та процедур.
10. Взаємодія з іншими відділами	<ul style="list-style-type: none"> – тісна співпраця з іншими підрозділами банку, такими як юридичний відділ, відділ ризик-менеджменту, кредитний відділ тощо. – узгодження спільних дій та обмін інформацією для комплексного підходу до врегулювання заборгованості.

Сегментація портфеля є першим кроком у розробці ефективного та економічного підходу до врегулювання проблемних кредитів під час повоєнного відновлення. Вона включає поділ великої неоднорідної групи проблемних кредитів на менші групи з подібними характеристиками позичальників. Це дозволяє банку більш точно налаштувати механізми врегулювання відповідно до потреб кожної групи. Варто здійснювати сегментацію на ранній стадії, одразу після передачі позики до відділу врегулювання.

Процес сегментації портфеля складається з двох етапів. Перший етап зосереджується на фільтрації позицій, для яких подальший аналіз недоцільний. Сюди можуть належати кредити, за якими вже ведуться судові розгляди (ці кредити автоматично передаються спеціалістам відділу врегулювання, які займаються питаннями стягнення через суд), а також мікрокредити з невеликими непогашеними сумами (які можуть бути швидко списані з формуванням повних резервів або продані частинами третій стороні).

На першому етапі відділ з врегулювання повинен підтвердити готовність позичальника до співпраці. Це включає виявлення позичальників, які не бажають співпрацювати, та документальне підтвердження невиконання ними умов

кредиту.

Другий етап передбачає оцінку життєздатності позичальника. Відділ з врегулювання проблемної заборгованості банку розробляє власну політику та методологію для цього. Хоча складно встановити єдину рамкову основу для оцінки життєздатності, підхід, побудований виключно на розсуд банківської установи, може призвести до значних розбіжностей у методах, які використовуються різними банками.

Відповідний захід для повернення або списання проблемної заборгованості можна вибрати після оцінки життєздатності та готовності позичальника до співпраці. Реструктуризацію варто розглядати як варіант, але застосовувати її слід лише для тих позичальників, яких банк вважає життєздатними та готовими співпрацювати. Для всіх інших позичальників можливими заходами є судові позови, списання або продаж заборгованості. На рисунку А.1 (додаток А) показані етапи процесу врегулювання проблемних банківських кредитів.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що АБ «Укргазбанк» доцільно організувати свою діяльність у такий спосіб, щоб процес кредитування приносив дохід, а процес стягнення був максимально ефективним і не порушував законні права та інтереси позичальників.

Таким чином, під час війни для вітчизняних банків питання зниження проблемної заборгованості стає особливо важливим через погіршення економічної ситуації та платоспроможності позичальників. Узагальнимо в таблиці А.8 (додаток А) можливі заходи щодо вирішення цієї проблеми для банків України. Комплексне використання цих та інших інструментів дозволить вітчизняним банкам ефективно управляти проблемною заборгованістю в складних умовах війни.

Висновки

На початку війни банки України зіткнулися зі значним зростанням обсягів проблемної заборгованості клієнтів. Причинами, що призвели до виникнення такої проблеми стали: зростанням інфляції, зниженням платоспроможності позичальників через погіршення економічної ситуації в країні, міграцією населення з окупованих територій, девальвацією національної валюти, зростанням безробіття та втратою заставного майна на окупованих територіях. Збільшення проблемної заборгованості у вітчизняній банківській системі може мати серйозні наслідки для фінансової стійкості банківських установ, а саме: призвести до зниження рівня платоспроможності банків, що ускладнює їх можливість виконання фінансових зобов'язань та негативно впливає на їх стабільність; негативно вплинути на фінансові результати банків; призвести до зменшення обсягів інвестування реального сектору економіки, що негативно вплине на розвиток економіки загалом. У сучасних умовах пріоритетним завданням для українських банків є зменшення обсягів проблемної заборгованості, що сприятиме покращенню якості кредитного портфеля та зниженню кредитного ризику.

Отже, проаналізувавши визначення «проблемного кредиту» вітчизняних і зарубіжних авторів, можна зробити висновок, що «проблемний кредит – кредит за яким виплата тіла кредиту та відсотків була істотно прострочена, а також такі кредити, за якими існує загроза порушення графіку погашення через погіршення фінансового стану позичальника, зменшення якості забезпечення (його втрату) чи ряду інших причин, що в результаті може призвести до погіршення показників діяльності банку, зокрема до погіршення ліквідності, платоспроможності та, навіть, банкрутства. В даному визначенні узагальнюються ознаки проблемності кредиту та, на відміну від інших, розгорнуто вказуються наслідки, до яких може призвести наявність проблемних кредитів в банківському портфелі».

З 30 червня 2016 року у зв'язку із набуттям чинності Постанови № 351 запроваджено зміни до поняття «проблемних кредитів» банків України. А саме,

запроваджено поняття «непрацюючі кредити» - кредит, за яким прострочення погашення боргу перевищує 90 днів (30 днів для банків-боржників), або за яким контрагент неспроможний забезпечити виконання зобов'язань без стягнення забезпечення.

Основні причини виникнення проблемних боргів у вітчизняних банківських установ на сучасному етапі розвитку економіки існують у трьох площинах: макроекономічні причини; причини, що залежать від діяльності банківських установ; причини, що залежать від позичальника.

У процесі роботи з проблемними кредитами банки можуть використовувати два основних методи зниження проблемної заборгованості - реабілітацію і ліквідацію. Якщо внутрішнє управління не є ефективним, можуть бути застосовані зовнішні методи. При виборі методу зниження проблемної заборгованості важливо обирати той, який дозволить повернути максимальну частину заборгованості за мінімальні витрати з боку банку.

Незважаючи на війну, вітчизняна банківська система вистояла і показала свою стійкість, це підтверджується тим, що у 2023 році платоспроможні українські банки зареєстрували чистий прибуток у розмірі 86,5 млрд грн. Також активи банків України поступово зростали протягом періоду з 2020 по 2023 роки, незважаючи на повномасштабну війну. Однак обсяг наданих кредитів зменшувався з часом: у 2022 році в порівнянні з 2021 роком він скоротився на 2,7%, а в 2023 році в порівнянні з 2022 роком – на 1,08%. Це передусім було наслідком негативного впливу війни, яка призвела до руйнування активів і заставного майна, зменшення доходів і погіршення платоспроможності позичальників. Ці фактори знизили здатність позичальників виплачувати кредити, погіршили якість кредитних портфелів банківських установ і призвели до збільшення резервів.

Проте важливо відзначити, що після тривалої перерви набуло активності гривневе кредитування. Протягом останніх півроку відзначається зростання обсягів кредитування у гривні для бізнесу. Покращення фінансового стану підприємств та збільшення активності у сфері підприємництва зробили своє вплив на збільшення попиту та пропозиції кредитів. Також, у 2023 році

спостерігалось відновлення роздрібного кредитного портфеля після тривалого періоду спаду, який був викликаний повномасштабною війною.

Необхідно зазначити, що пік кредитних втрат від негативних наслідки війни пройдено, тобто кредитний ризик послабився, резерви не зростають. «Частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі на 1 січня 2024 року становила 37,4%, що на 0,7 п.п. нижче показника на 1 січня 2023 року. Обсяг непрацюючих кредитів за рік скоротився на 9,7 млрд грн – до 422.4 млрд грн» [16]. Важливо відзначити, що найбільший ризик кредитування покладають на себе банківські установи з державною власністю (у 2023 році – 42,4%). Частка непрацюючих кредитів у банках з приватним і з іноземним капіталом є значно нижчою в порівнянні з державними банками. Причинами зменшення частки непрацюючих кредитів є, передусім, реструктуризація кредитів та подальше відновлення обслуговування проблемної заборгованості юридичних осіб, що відбулося переважно в державних банківських установах, а також списання непрацюючих кредитів фізичним особам.

АБ «Укргазбанк» є універсальним банком, 94,94% акцій якого знаходиться у державній власності. Протягом всього 2023 року банк продовжував функціонувати як універсальний з повним спектром банківських послуг для усіх категорій клієнтів. Основними напрямками діяльності банківської установи для генерації доходів були малий та середній бізнес, корпоративний бізнес, казначейський та інвестиційний бізнес, роздрібний бізнес.

АБ «Укргазбанк» є універсальним банком, 94,94% акцій якого знаходиться у державній власності. Протягом всього 2023 року банк продовжував функціонувати як універсальний з повним спектром банківських послуг для усіх категорій клієнтів. Основними напрямками діяльності банківської установи для генерації доходів були малий та середній бізнес, корпоративний бізнес, казначейський та інвестиційний бізнес, роздрібний бізнес.

У 2023 році АБ «Укргазбанк», як і вся вітчизняна банківська система гідно витримав випробування другого року повномасштабної збройної агресії з боку Росії. Таким чином, банк забезпечив безперебійну роботу протягом 2022-2023 років, залишився ефективним, операційно стійким та прибутковим, ліквідним, що у свою чергу мало вагомий позитивний вплив у забезпеченні стабільності

загалом банківської системи України. Згідно рішення Правління Національного банку України АБ «Укргазбанк» визначено системно-важливим банком.

Станом на 2023 рік, АБ «Укргазбанк» - один із найбільших банків України, п'ятий за розмірами активів, 15-й у рейтингу життєздатності. На сьогодні українці мають високу довіру до банку, тому банк займає 5 місце за залученими коштами клієнтів.

Повномасштабне вторгнення Росії на територію України поставило нові виклики до діяльності АБ «Укргазбанк», попри втрати банківська установа досі демонструє стабільну роботу, кредитує бізнес та фінансує відновлення інфраструктури. У 2022 році порівняно з 2021 роком обсяг кредитного портфеля виріс на 16,86%, це відбулося за рахунок зростання суми кредитів виданих юридичним особам. Однак у 2023 році під впливом негативних факторів пов'язаних з продовженням війни кредитний портфель банку знизився на 3,03%. Це пояснюється тим, що багато підприємств були змушені зупинити або скоротити свою діяльність через бойові дії, що призвело до фінансових труднощів і неможливості обслуговування кредитів.

У кредитному портфелі АБ «Укргазбанк» постійно перевищує частка кредитів юридичних осіб, а саме у 2021 році вона склала – 90,9%, у 2022 році – 94%, у 2023 році – 91,6%. Тобто це означає, що кредитна політика АБ «Укргазбанк» направлена на співпрацю саме із юридичними особами. Також в кредитному портфелі АБ «Укргазбанк» протягом 2021-2023 років переважали кредити саме у національній валюті, така ситуація спостерігається практично у всіх банківських установах України.

Під час війни в Україні питання зростання рівня непрацюючих кредитів стало досить гострим. АБ «Укргазбанк» входить у топ-5 за обсягами та часткою у кредитному портфелі непрацюючих кредитів. Обсяг та частка непрацюючих кредитів АБ «Укргазбанк» постійно протягом 2021-2023 років зросла з 10,3% у 2021 році до 31,7% у 2023 році. В роботі досліджені причини які призвели до зростання непрацюючих кредитів.

Основні методи реструктуризації недіючих кредитів які застосовуються у АБ «Укргазбанк» є – пролонгація (продовження) кредиту, кредитні канікули, зміна плану погашення кредиту, рефінансування кредиту, конвертація кредиту,

переведення боргу, зміна графіка погашення боргу (строків і сум погашення основного боргу, сплати процентів/комісій); зміна розміру комісії тощо. Банк намагається, у разі доцільності, переглядати умови кредитування – провести реструктуризацію, а не вступати в права володіння заставою.

Важливо зазначити, що під час війни в банку зросла частка проблемних кредитів, що виникають через повну або часткову втрату об'єкта кредитування або його застави, втрату роботи та доходів позичальником, неможливість своєчасного погашення кредиту через участь позичальника у бойових діях на фронті тощо. Ці питання наразі вирішуються працівниками фронт-офісу, що призводить до їх значного перевантаження. Таким чином, реалізація стратегії скорочення проблемних кредитів в АБ «Укргазбанк» потребує створення спеціалізованого відділу із врегулювання проблемної заборгованості, який буде відповідати за роботу з проблемними кредитами та знижуватиме ризик їх неповернення, що дасть можливість більш ефективно впливати на процес зниження частки проблемної заборгованості банку і зняти перевантаження з працівників кредитного відділу.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що АБ «Укргазбанк» доцільно організувати свою діяльність у такий спосіб, щоб процес кредитування приносив дохід, а процес стягнення був максимально ефективним і не порушував законні права та інтереси позичальників.

Таким чином, під час війни для вітчизняних банків питання зниження проблемної заборгованості стає особливо важливим через погіршення економічної ситуації та платоспроможності позичальників. В роботі узагальнені можливі заходи щодо вирішення цієї проблеми для банків України. Комплексне використання цих та інших інструментів дозволить вітчизняним банкам ефективно управляти проблемною заборгованістю в складних умовах війни.

Список використаних джерел

1. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Про банки і банківську діяльність. Закон України: Верховна Рада України; від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
3. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua/document/download?docId=33378802.
4. Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України. Постанова Правління Національного банку України від 18.07.2019 р. № 97. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19#Text>
5. Про внесення змін до Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [Електронний ресурс]: Постанова НБУ №87 від 29.04.2022р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0087500-22#Text>.
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання простроченої заборгованості у період дії воєнного стану в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 27.07.2022 №2459-IX. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2459-20#Text>.
7. Активи банків України (2008-2024). Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>
8. Андрос С. В. Механізм врегулювання проблемних банківських кредитів в умовах війни [Електронний ресурс] / С.В. Андрос, В.Г. Герасимчук //

ECONOMICS: time realities. – 2023. – №1 (65). – 12-25. Режим доступу: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No1/12.pdf>

9. Болгар Т.М. Основні причини виникнення проблемної кредитної заборгованості у банках України на сучасному етапі розвитку економіки. / Т.М. Болгар // Економічний нобелівський вісник. – 2016. № 1 (9). – С. 26- 37.

10. Волкова Н. І. Проблемна кредитна заборгованість банків України: сучасний стан та напрями її подолання. / Н. І. Волкова, Д. С. Віньгора // Modern Economics. 2020. – № 23. – С. 37-43.

11. Дослідження потреб у кредитуванні населення та бізнесу України. Аналітичний звіт НАБУ, 2020 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nabu.ua/images/uploaded/sys_media_doc/doc_1737a9619d169a68b89fec445f336505.pdf.

12. Індекс інфляції з 2000 по 2023 рр.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bankchart.com.ua/spravochniki/indikatory_rynka/inflation_inde

13. Зайцева І. Ю. Управління проблемними кредитами банків. / І. Ю. Зайцева, Н. В. Малишко, О. В. Палій // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2019. – № 68. – С. 199-207.

14. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2022 року. Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2022-roku>

15. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2023 року. Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2023-roku>

16. Жаркова А. Частка непрацюючих кредитів в українських банках у 2023 році скоротилась, але несуттєво. [Електронний ресурс]. / А. Жаркова // Економічна правда. – 2024. – 7 лютого. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/02/7/709651/>

17. Коць О. О. Сутність проблемних кредитів банків та управління ними. / О. О. Коць, П. Г. Ільчук, О. В. Карпів Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. – Вип. 22. – С. 806-810.

18. Ларіонова К.Л. Формування системи управління проблемними кредитами [Електронний ресурс] / К.Л. Ларіонова, І.В. Гоменюк // Вісник Хмельницького національного університету 2017. – № 5. – С. 227–232: Режим доступу: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/6206/1/17.pdf>

19. Ларіонова К.Л. Проблема заборгованість банків України під час воєнного стану / К.Л. Ларіонова, Г.І. Капінос // MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS. – 2024. – №1. – С. 98-104.

20. Ларіонова К. Л. Проблеми розвитку кредитування суб'єктів господарювання в Україні під час воєнного стану / Є.Г. Буга, К. Л. Ларіонова // Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. (відп. ред. Н. А. Хрущ). – Хмельницький : ХНУ, 2023. – С. 85-87.

21. Лапішко М. Проблеми ринку кредитування України в умовах воєнного стану. [Електронний ресурс] / М. Лапішко, А. Винник // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2022. – №3(31). – С. 180-189. Режим доступу:<http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/276675/271548>

22. Крухмаль О. В. Проблемні кредити: сутність та причини виникнення в сучасних умовах. [Електронний ресурс] / О. В. Крухмаль, Л. Д. Павленко, Я. Ю. Тарасенко // Modern Economics. – 2021. – № 27(2021). – С. 61-69. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V27\(2021\)-08](https://doi.org/10.31521/modecon.V27(2021)-08).

23. Макаренко Ю. П. Теоретичні аспекти управління кредитним портфелем банківської установи. / Ю. П. Макаренко, Д. О. Самойлова // Економіка та держава. – 2020. – № 6. – С. 87–91. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.6.87

24. Макаренко Ю. П. Теоретичні аспекти системи управління проблемною заборгованістю в банках. / Ю. П. Макаренко, І.С. Онищенко // Економічна наука. – 2019. – № 1. – С. 18–23.

25. Миколишин М. М. Вплив проблемної заборгованості на платоспроможність банківської системи України / М.М. Миколишин, М.С.

Білокриницька, В.І. Кравчук // Приазовський економічний вісник. – 2018. – №69 (11). – С. 466-473.

26. Ніколаєва А. Теоретико-методичні аспекти функціонування системи управління проблемними кредитами в банках [Електронний ресурс] / А. Ніколаєва // Економічний форум. – 2022. – №3. – С. 185-193. Режим доступу: http://e-forum.lntu.edu.ua/index.php/ekonomichnyu_forum/article/view/342

27. Павленко Л. Д. Проблемні кредити: сутність та причини виникнення в сучасних умовах. / Л. Д Павленко., О. В. Крухмаль, Я. Ю. Тарасенко // Modern Economics. – 2021. – № 27 – С. 61-69. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V27\(2021\)-08](https://doi.org/10.31521/modecon.V27(2021)-08).

28. Петрушко Я. Р. Кредитна діяльність банку та основні етапи її організації / Я.Р. Петрушко // 2018. – №20. Ч.2. – С. 166-170.

29. Приказюк Н. В. Сучасні підходи до управління проблемними кредитами в банках / Н.В. Приказюк, Ю.В. Загороднюк // Гроші, фінанси і кредит. – 2022. – №73. – С. 103-109.

30. Олійник А. В. Проблемні кредити та їх вплив на платоспроможність банків в Україні. [Електронний ресурс] / А. В. Олійник, І. В. Воловник // Економіка та суспільство. – 2016. – №6. – С. 300-307. Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/6_ukr/6_2016.pdf#page=300.

31. Огородник В. В. Проблемні кредити банків з державною участю в Україні (сучасний стан та причини виникнення) / В.В. Огородник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2019. – №23. Ч.2. – С. 38-43.

32. Річний звіт АБ «Укргазбанк» за 2023 рік. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.ukrgasbank.com/upload/Report_UKR_2023YE_UKR.pdf

33. Частка непрацюючих кредитів у банках за 2023. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-za-2023>.

34. Частка непрацюючих кредитів у банках за 2023 рік скоротилася до 37.4%. Національний банк України. – 2024. – 7 лютого. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-za-2023-rik-skorotilasya-do-374>

35. Частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні становила 38% на початок 2023 року. Національний банк України. – 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>

36. Фінансовий результат. Банківський сектор отримав 86,5 млрд грн прибутку за 2023 рік згідно з оперативними даними. Національний банк України. 12 лютого 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-otrimav-865-mlrd-grn-pributku-za-2023-rik-zgidno-z-operativnimi-danimi>

37. Яременко О. Р. Проблемні кредити банків: сутність, сучасний стан та методи їх регулювання [Електронний ресурс] / О.Р. Яременко, Е.Ю. Лисенко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – №8. – С. 1080-1085. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/226.pdf>.

38. Angklomkiew S., George J., Packer F. Issues and developments in loan loss provisioning: the case of Asia. – BIS Quarterly Review, December, 2009. – p. 74

39. Guidance to banks on non-performing loans. ECB 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.en.pdf

40. Prykaziuk N., Diachuk H., Stuzhuk T. Credit risk management in the bank management system // Actual problems of science and practice. Abstracts of XIV international scientific and practical conference. Stockholm, Sweden 2020. Pp. 134-137.

Додатки

